

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису¹

ШЕВЧУК ІЛОНА ІГОРІВНА

**МЕТОД ПРОЄКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 014.07 «Середня освіта (Географія)»

Освітньо-професійна програма Середня освіта (Географія. Економіка)

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

НОВОСАД ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

кандидат економічних наук, доцент

кафедри економічної та соціальної географії

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри економічної та соціальної географії

від _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ доцент Погребський Т. Г.

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Шевчук І. І. Метод проєктів при вивченні фінансової грамотності у закладах загальної середньої освіти – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)», освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія. Економіка)». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024 р.

Дослідження на тему «Метод проєктів при вивченні фінансової грамотності у закладах загальної середньої освіти» орієнтоване на вивчення ефективності застосування проєктного методу як інноваційного підходу до навчання фінансової грамотності учнів.

Окремо аналізуються етапи реалізації проєктів, починаючи від планування та формулювання цілей, до фінального представлення результатів та обговорення.

Досліджуються можливості та переваги застосування проєктного методу в умовах загальноосвітніх закладів, зокрема, як він сприяє формуванню у школярів практичних навичок управління фінансами, прийняття фінансових рішень на основі реальних економічних даних та розвитку навичок підприємництва. Особлива увага приділяється методичним і організаційним аспектам реалізації проєктного методу у навчальних програмах з фінансової грамотності.

Практичне застосування методу проєктів дозволяє не лише покращити фінансову грамотність, а й зробити навчання більш цікавим та інтерактивним, що підвищує мотивацію учнів до самостійної роботи та розвитку навичок, важливих для повсякденного життя.

Результати дослідження можуть бути використані вчителями для підготовки та проведення уроків, а також у процесі розробки навчальних програм у загальноосвітніх закладах.

Ключові слова: фінансова грамотність, метод проєктів, освітній процес, середня освіта, проєктні технології.

ABSTRACT

Shevchuk I. I. Project method in the study of financial literacy in general secondary education institutions - Manuscript.

Final qualification work for the educational degree “Master”, specialty 014.07 “Secondary Education (Geography)”, educational and professional program “Secondary Education (Geography. Economics)”. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024.

The research on the topic “Project Method in Teaching Financial Literacy in General Secondary Education Institutions” is aimed at studying the effectiveness of the project method as an innovative approach to teaching financial literacy to students.

The stages of project implementation are analyzed separately, from planning and goal setting to the final presentation of results and discussion.

The possibilities and advantages of using the project method in the context of general education institutions are explored, in particular, how it contributes to the formation of practical financial management skills in students, financial decision-making based on real economic data, and the development of entrepreneurship skills. Particular attention is paid to the methodological and organizational aspects of implementing the project method in financial literacy curricula.

The practical application of the project method not only improves financial literacy, but also makes learning more interesting and interactive, which increases students' motivation to work independently and develop skills important for everyday life.

The results of the study can be used by teachers to prepare and conduct lessons, as well as in the process of developing curricula in secondary schools.

Keywords: financial literacy, project method, educational process, secondary education, project technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Роль курсу «Фінансова грамотність» у сучасній шкільній освіті.....	7
1.2. Сутність методу проєктів та особливості його використання в ЗЗСО.....	16
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ».....	30
2.1. Метод проєктів, як ефективний засіб вивчення фінансової грамотності.....	30
2.2. Методики викладання фінансової грамотності за допомогою проєктного навчання.....	35
2.3. Перспективи розвитку методу проєктів у вивченні фінансової грамотності.....	40
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗЗСО.....	44
3.1. Психолого-педагогічні аспекти реалізації проєктного навчання на уроках фінансової грамотності.....	44
3.2. Методичні рекомендації щодо використання проєктного навчання на уроках фінансової грамотності.....	47
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна освіта має на меті формування особистості, здатної ефективно діяти в умовах постійних змін, приймати зважені рішення та відповідально ставитися до власного життя. У цьому контексті фінансова грамотність виступає одним із ключових компонентів, необхідних для забезпечення фінансової безпеки особистості та сталого розвитку суспільства.

З огляду на актуальність цього питання, виникає потреба пошуку ефективних методів навчання, які дозволяють не лише передавати знання, а й сприяти формуванню практичних навичок і критичного мислення. Одним із таких підходів є метод проєктів, який стимулює активну участь учнів у процесі навчання, дає змогу застосовувати теоретичні знання на практиці, розвивати навички командної роботи, планування та аналізу.

Використання цього методу дозволяє створити ситуації, наближені до реального життя, де учні можуть працювати над вирішенням конкретних фінансових завдань, розробляти бюджети, аналізувати витрати чи створювати мініпроєкти з економічного планування.

Таким чином, дослідження методів і підходів до впровадження фінансової грамотності через метод проєктів є не лише актуальним, а й необхідним кроком до покращення якості освіти, підвищення практичної цінності знань і підготовки учнів до успішного дорослого життя.

Дослідження методу проєктів як педагогічної технології та інструменту реалізації особистісно орієнтованого навчання висвітлюється у працях таких науковців: Т. Башинська [2], Л. Ботько [5], В. Беспалько [4], О. Коберник [21], Т. Лисенкова, Л. [24, 25] С. Сисоєва [41], З. Таран [46], та інші.

Метою дослідження даної роботи є: дослідження теоретичних засад і практичного застосування методу проєктів для формування фінансової грамотності учнів у закладах загальної середньої освіти.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити поняття, сутність і значення фінансової грамотності у сучасній шкільній освіті;

- проаналізувати теоретичні основи методу проєктів;
- визначити особливості використання методу проєктів при вивченні фінансової грамотності в ЗЗСО;
- провести оцінку ефективності використання методу проєктів при вивченні фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти;
- розробити методичні рекомендації щодо реалізації проєктної діяльності, спрямованої на формування компетентності «підприємливість та фінансова грамотність».

Об'єкт дослідження: процес формування фінансової грамотності учнів у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: метод проєктів як інструмент розвитку та ефективного навчання фінансової грамотності.

Практичне значення роботи: результати роботи можуть бути використані педагогами закладів загальної середньої освіти для впровадження інноваційних підходів до навчання фінансової грамотності. Розроблені методичні рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності освітнього процесу, забезпечуючи учнів практичними навичками управління фінансами, критичного мислення та відповідального ставлення до економічних рішень. Крім того, матеріали дослідження можуть бути корисними для підготовки навчальних програм, позакласних заходів і курсів підвищення кваліфікації педагогів.

Апробація наукових результатів. Результати дослідження були представлені на VIII Міжнародній науково - практичній конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів», Луцьк, 12-14 квітня 2024 р. Тема доповіді «Метод проєктів під час вивчення фінансової грамотності в школі»

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Роль курсу «Фінансова грамотність» у сучасній шкільній освіті

В умовах глобалізації, економічних змін та швидкого розвитку технологій важливість курсу «Фінансова грамотність» для підростаючого покоління важко переоцінити. У сучасному світі фінансова грамотність стає невід'ємною частиною компетентностей, необхідних для успішного функціонування в суспільстві. Постійне ускладнення фінансових систем, збільшення доступу до фінансових послуг роблять цей курс важливим елементом шкільної освіти.

Курс «Фінансова грамотність» спрямований на формування в учнів здатності розуміти основи фінансових операцій, планування особистого бюджету, заощадження та інвестування, а також відповідального ставлення до грошей. Важливим є розвиток критичного мислення в контексті фінансових рішень та здатність розпізнавати фінансові ризики. Він має на меті забезпечити учнів знаннями, які дозволять їм успішно адаптуватися до економічних умов сучасного світу, знижуючи ймовірність фінансових проблем у майбутньому. Окрім того, вивчення фінансової грамотності сприяє формуванню у молоді відповідального ставлення до власних фінансів, що в свою чергу позитивно впливає на соціальну та економічну стабільність суспільства [51].

Впровадження фінансової грамотності в шкільну програму не є лише реакцією на сучасні виклики, а й необхідним кроком до підготовки покоління, здатного не лише ефективно користуватися фінансовими інструментами, але й виявляти соціальну відповідальність у своїх фінансових рішеннях.

У процесі реформування системи освіти України, відповідно до ключових положень Концепції «Нова українська школа», після оновлення змісту шкільних програм однією із основних компетентностей, якими повинен володіти учень, у розділі «Ключові компетентності для життя» стала – ініціативність і підприємливість. А в Законі України «Про освіту» однією з 11

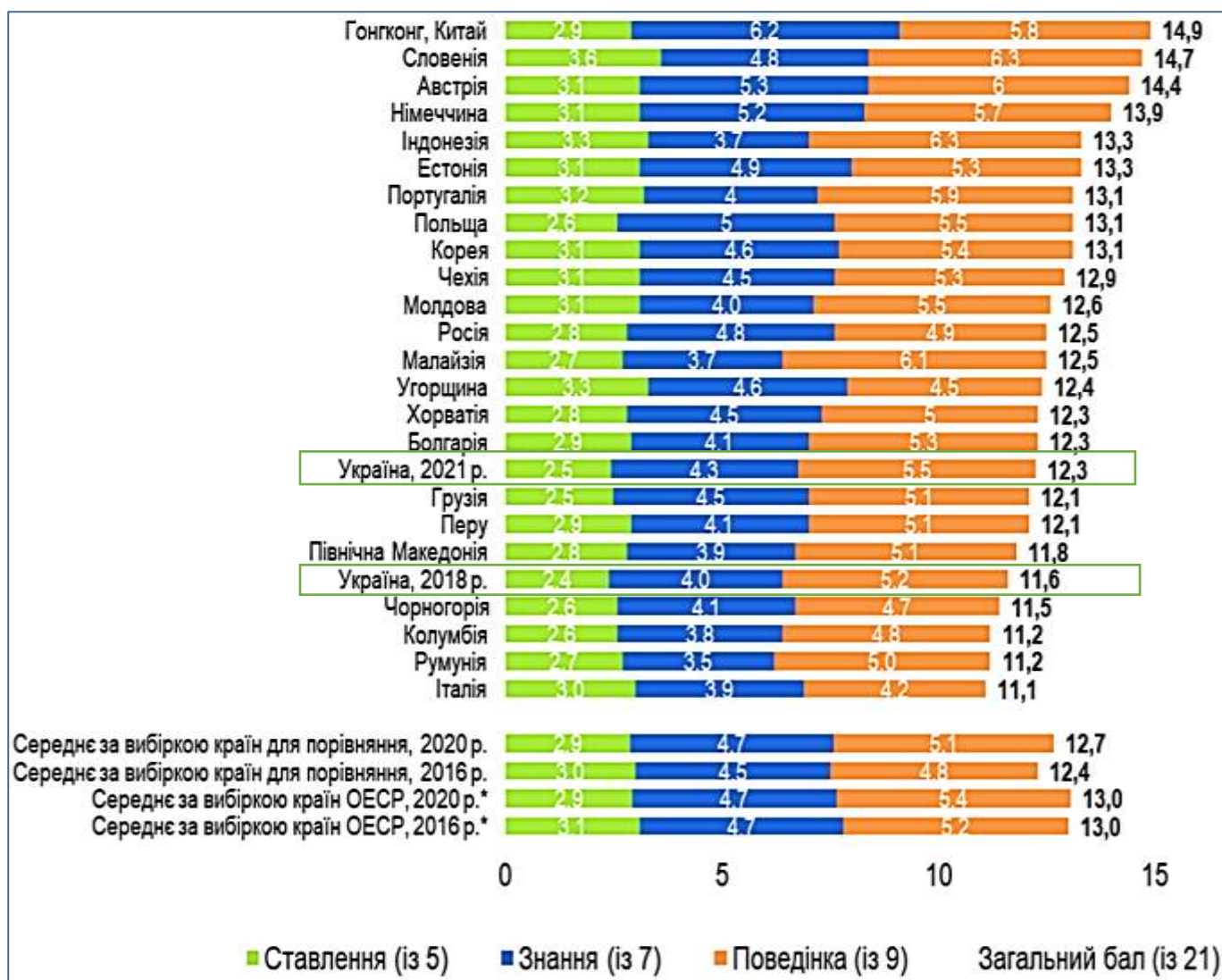
ключових компетентностей визначена - «підприємливість та фінансова грамотність». Як концепція Нової української школи так і Закон «Про освіту», спрямовані на всебічний розвиток, виховання та соціалізацію особистості, яка здатна жити в суспільстві, гармонійно взаємодіяти з природою, прагне до самовдосконалення та навчання протягом усього життя. Вони передбачають формування свідомого життєвого вибору учнів, самореалізацію, відповідальність, активну трудову діяльність і громадянську позицію [23,34].

Як ми бачимо, підприємливість і фінансова грамотність, постає саме цією ключовою компетентністю, яка дозволяє досягнення та реалізацію цих цілей, що є необхідними для успішного життя у сучасному світі.

Сучасний світ неможливо уявити без фінансів, які забезпечують функціонування всіх сфер суспільного життя. Знання фінансових основ і вміння використовувати фінансову інформацію є невід'ємною складовою будь-якої діяльності. Розвиток цифрової економіки, активізація ринку фінансових послуг та зростання фінансової відповідальності громадян вимагають від сучасної молоді базових знань у цій сфері. Фінансова грамотність допомагає розуміти основні фінансові поняття, приймати обґрунтовані рішення щодо доходів, витрат і заощаджень, обирати оптимальні фінансові інструменти, планувати бюджет і накопичувати кошти для досягнення майбутніх цілей. Люди, які володіють фінансовою грамотністю, краще захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідально підходять до управління особистими фінансами, планують витрати та ефективно розподіляють ресурси, що сприяє покращенню їх добробуту.

Та результати, які продемонструвало дослідження «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році», яке проводив Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору» у співпраці з Національним банком України, показали, що українці мають недостатній рівень фінансових знань, хоча і значно вищий у порівнянні із 2018роком (Рис.1.1)

Рис.1.1. Індекс фінансової грамотності у порівнянні з іншими країнами

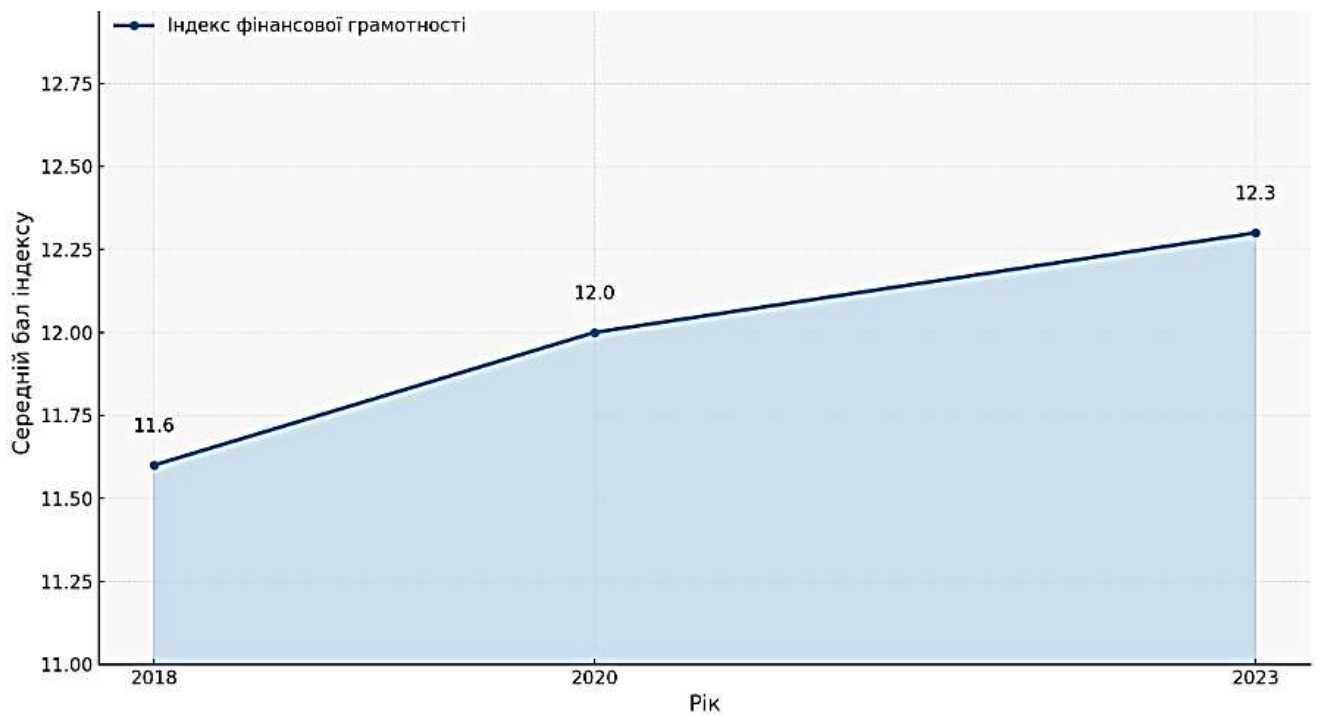
Згідно з останніми дослідженнями, індекс фінансової грамотності українців, станом на 2023 рік, становив 12,3 балів. Це показує зростання на 6% за останні три роки, що свідчить про поступове покращення знань та навичок громадян у фінансових питаннях, але все ж становить лише 58% від максимально можливого та не досягає рекомендованого ОЕСР мінімального рівня у 14 балів.

За результатами опитувань, теми, пов'язані з фінансами, часто уникаються в сімейному колі, а в школах фінансова грамотність поки не запроваджена як обов'язковий предмет. Унаслідок цього найнижчий рівень фінансової грамотності спостерігається серед молоді віком 18–19 років, яка в середньому набирає лише 10,1 бала (Рис. 1.2) [19, 42]

Рис.1.2. Індекс фінансової грамотності українців

Найнижчий рівень фінансової грамотності у 2018 році, був зафіксований серед молоді віком 18–24 років із середнім балом - 11,6, хоча саме ця група, на даний час, демонструє найшвидше зростання цього показника (Рис. 1.3).

Рис.1.3. Динаміка зміни індексу фінансової грамотності українців (2018-2023р.)

Починаючи з 2021 року Національний банк України розпочав реалізовувати Національну стратегію розвитку фінансової грамотності ухвалену до 2030 року, яка передбачала популяризацію навчальних ініціатив, посилення цифрових компетенцій, просвітницькі кампанії та співпрацю з міжнародними організаціями.

У 2023 році в межах Всесвітнього тижня грошей була проведена інформаційна кампанія з фінансової грамотності. Опитування з метою отримання інформації про те, як підвищити рівень фінансової обізнаності серед молоді України показало: на першому місці (52 %) виявилася пропозиція запровадити фінансову грамотність як окремий предмет у школах та закладах вищої освіти. Серед них 12 % переконані, що навчання фінансової грамотності слід починати вже з дитячого садка. Слід зауважити, що згідно з результатами опитування попередніх досліджень рівня фінансової грамотності серед населення України у 2018 та 2023 роках, українці вважають, що навчання фінансовій грамотності має бути частиною шкільної програми, що підкреслює важливість раннього фінансового виховання.

З огляду на зростаючу потребу у фінансовій освіті, Міністерство освіти і науки України планує запровадити у 2025–2026 навчальних роках новий обов'язковий предмет для учнів 8–9 класів — «Підприємництво та фінансова грамотність». Цей крок стане значущим стимулом для підвищення рівня фінансової обізнаності в країні.

На другому місці серед способів підвищення фінансової грамотності молодь виділяє участь у різноманітних курсах, вебінарах і семінарах — за цей варіант проголосували 49 % респондентів.

На третьому місці опинилося навчання в інтерактивному форматі, включаючи створення фінансових клубів. Використання навчальних ігор та організацію конкурсів визнали ефективними 45% студентів.

Четверте місце займає самоосвіта, яку обрали 30% молоді. Вони радять звертати увагу на подкасти, YouTube-канали та навчальні відео, присвячені

фінансовій тематиці. Популярність книг залишається стабільною – вони є джерелом знань для третини опитаних [42, 44, 53].

11 % студентів зазначають, що навчання фінансовій грамотності в сімейному середовищі є важливим. Цей підхід зайняв п'яту позицію в рейтингу ідей (Рис. 1.4).

Рис. 1.4. Способи підвищення рівня фінансової обізнаності молоді в Україні

Дослідження підтверджують, що використання сучасних інформаційних технологій сприяє прискоренню підвищення фінансової грамотності. У цьому контексті особливої актуальності набувають різноманітні мобільні додатки, які дозволяють здобувати практичні навички з управління особистими фінансами та безпечного користування фінансовими продуктами в навчальному середовищі. Молодь виявляє значний інтерес до навчання та стажування під керівництвом фахівців та визнаних експертів у сфері фінансів та бізнесу. Окремим перспективним напрямом, що поєднує навчання з набуттям практичного досвіду, є створення контакт-центрів для консультацій з фінансових питань.

Тобто, ми бачимо, що курс «Фінансова грамотність» має багатофункціональний характер і виконує низку важливих завдань, спрямованих на формування у школярів практичних навичок управління фінансами. До основних функцій цього курсу можна віднести:

1. Освітня функція. Ця функція спрямована на формування базових знань про фінансові поняття та процеси. Учні дізнаються: що таке гроші, їхня історія та функції; як формуються доходи та витрати; принципи роботи банків, кредитних установ та інших фінансових організацій; основи податкової системи. Ці знання дозволяють зрозуміти, як функціонує фінансова система та як особа може з нею взаємодіяти.

2. Розвивальна функція передбачає розвиток інтелектуальних і практичних навичок, які допомагають аналізувати та оцінювати фінансові ситуації. Учні вчать: критично мислити, порівнювати фінансові продукти (наприклад, депозити, кредити); прогнозувати можливі ризики та вигоди; знаходити інноваційні рішення фінансових задач (наприклад, оптимізація бюджету). Це сприяє загальному розвитку компетентності учня у прийнятті обґрунтованих рішень.

3. Виховна функція. Курс формує відповідальне ставлення до грошей і фінансових ресурсів. Учні привчають: ставитися до грошей як до ресурсу, яким потрібно розумно розпоряджатися; уникати марнотратства; розуміти важливість етичної поведінки у фінансовій сфері (наприклад, уникнення корупції чи шахрайства). Також виховується повага до праці та досягнень інших людей, що відображено у фінансових взаєминах.

4. Практична функція робить основний акцент на застосуванні теоретичних знань у реальному житті. Учні складають особистий або сімейний бюджет; вчать заощаджувати та інвестувати гроші; проходять симуляції реальних фінансових ситуацій (наприклад, купівля товару в кредит, оплата комунальних послуг, використання банківських карток); знайомляться з сучасними фінансовими інструментами, такими як онлайн-банкінг чи електронні платіжні системи. Ця функція забезпечує формування навичок, які

можна одразу застосовувати в повсякденному житті. Окрім даних функцій варто також відзначити:

5. *Інтеграційна функція.* Суть її в інтеграції фінансової грамотності з іншими дисциплінами, наприклад: географія (аналіз економічного розвитку регіонів, фінансова інфраструктура світу); математика (розрахунок відсотків, оцінка ризиків); історія (еволюція фінансових систем).

6. *Мотиваційна функція*

Знання основ фінансової грамотності стимулює учнів і студентів до саморозвитку, підвищує їхню впевненість у власних силах і спонукає до досягнення фінансової незалежності.

7. *Профорієнтаційна функція*

Курс може допомогти визначитися з майбутньою професією, пов'язаною з економікою, фінансами чи підприємництвом [1, 22].

Отже, підводячи підсумок про багатофункціональний характер курсу «Фінансова грамотність» можемо сказати, що він спрямований на формування відповідального, свідомого та компетентного споживача фінансових послуг, який здатний адаптуватися до сучасних економічних викликів.

Розглядаючи питання реалізації курсу у школах варто зауважити, що викладання курсу може здійснюватися як окрема дисципліна, або ж інтегруватися в інші предмети, наприклад, географію чи економіку. Інтерактивні методи навчання, такі як ділові ігри, кейс-стаді та проектна діяльність, сприяють кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок [37, 38, 39].

Результатом впровадження курсу «Фінансова грамотність» в шкільну програму має стати:

1. *Покращення фінансової обізнаності та культури:* учні здобувають базові знання про особисті фінанси, бюджети, заощадження, кредити, страхування та інвестиції.

2. *Формування практичних навичок*: школярі вчать аналізувати свої витрати, планувати бюджет, ухвалювати відповідальні фінансові рішення, що знижує ризик помилок у майбутньому.

3. *Підвищення рівня відповідальності*: діти розуміють важливість фінансової дисципліни, що сприяє їхньому розвитку як соціально відповідальних громадян.

4. *Підготовка до реального життя*: інтеграція фінансової грамотності допомагає учням бути готовими до викликів сучасного економічного світу, включаючи вибір професії, ведення домогосподарства та управління ризиками.

5. *Зростання загального рівня освіти*: учні демонструють покращені результати у суміжних дисциплінах (математика, економіка, географія), оскільки фінансова грамотність базується на міждисциплінарному підході.

6. *Зменшення фінансових ризиків у майбутньому*: завдяки ранньому залученню до фінансових питань школярі мають менший ризик потрапити у боргові пастки чи стати жертвами фінансових шахрайств.

7. *Розвиток критичного мислення*: учні навчаються оцінювати різні фінансові пропозиції, прогнозувати наслідки своїх рішень та розуміти основи фінансових систем.

8. *Зміцнення економіки*. освічені в фінансових питаннях громадяни сприяють стабільному розвитку економіки через раціональне використання своїх фінансових ресурсів.

Ці результати підтверджуються як досвідом українських шкіл, що впроваджують подібні курси, так і міжнародними дослідженнями. Впровадження курсу сприяє підготовці учнів до життя в умовах ринкової економіки [28].

Отже, «Фінансова грамотність» є не лише елементом освіти але й важливим інструментом для розвитку ключових компетентностей сучасних школярів, інструментом підготовки учнів до реалій сучасного світу.

Інтеграція таких знань у шкільну програму сприяє формуванню фінансово освіченої, відповідальної та критично мислячої молоді, яка здатна приймати обґрунтовані рішення, адаптуватися до швидких змін у фінансовій сфері, впливати на соціально-економічний розвиток суспільства та зберігати стабільність у будь-яких умовах.

1.2. Сутність методу проєктів та особливості його використання в ЗЗСО

В умовах сучасного українського суспільства якісна освіта – є потужним засобом стимулювання особистої творчої активності, формування мотивації до самоосвітньої діяльності та розвитку творчих здібностей. Важливу роль у цьому процесі відіграють засоби і форми продуктивного навчання, серед яких особливе місце посідає метод проєктів. Пройшовши етап еволюційних змін, метод проєктів утвердився як прогресивна освітня технологія XXI століття, спрямована на духовне та професійне становлення особистості, а також на оволодіння різними способами творчої та дослідницької діяльності.

Метод проєктів виник у США у 20-х роках XX століття. Спочатку він був відомий як «Метод проблем», описаний у працях Джона Дьюї. Згідно з його підходом, навчання відбувається через активну діяльність учнів відповідно до їхніх інтересів. Дьюї підкреслював, що завдання мають бути пов'язані з реальним життям, мати значення для дитини та вирішуватися за допомогою знань, які вона вже опанувала або зможе опанувати [65].

Ідеї Дьюї стали теоретичною основою методу проєктів, який згодом детально обґрунтував професор педагогічного коледжу Колумбійського університету Вільям Хірд Кілпатрик. Він зробив першу спробу описати новий підхід у статті «Метод проєктів» (1918 р.), опублікованій у журналі американської шкільної педагогіки. У своїй роботі Кілпатрик, прихильник радикально дитиноцентристської освіти, наголошував на орієнтації методу на інтереси та активну діяльність учнів. Діти самостійно планують і виконують практичні, зокрема навчальні, завдання.

На думку В. Кіпатрика, школа має виховувати вільних громадян, чому сприяє організація системи цільових дій або проєктів (звідси й назва методу). Його теорія базувалася на переконанні, що навчання є ефективним лише тоді, коли воно враховує інтереси дитини та виключає примус. Сам термін «метод проєктів» Кіпатрик розглядав як «цільовий підхід до дітей, що пробуджує в них найкращі риси та допомагає повірити у власні сили». Таким чином, вчений запропонував освітню модель, у центрі якої знаходиться проєктна діяльність, побудована на основі «природних законів освіти».

У педагогічній науці термін «метод» трактується як спосіб цілеспрямованої організації процесу навчання, спрямований на досягнення поставлених цілей [46]. Важливо відзначити, що ефективність взаємодії учасників освітнього процесу безпосередньо залежить від її творчого характеру, центральним елементом якого є система форм співпраці між викладачем і студентами. Ця система сприяє створенню єдності значень, цілей, способів досягнення результатів і розвитку саморегуляції індивідуальної діяльності.

Термін «метод проєктів» науковці трактують по-різному. Його розглядають як конкретну практику педагогічної роботи, спрямовану на формування в учнів системи інтелектуальних і практичних умінь; як комплексний метод навчання; як педагогічний прийом; а також як цілісну систему навчання [34].

У працях таких дослідників, як Т. Башинська [2], Л. Ботько [6], Т. Волковська, О. Коберник [27], С. Сисоєва [50], З. Таран [55] та інших, наголошується, що метод проєктів є ефективним засобом реалізації особистісно орієнтованого підходу. Він сприяє особистісному спілкуванню, допомагає учителю краще зрозуміти внутрішній світ учнів, створює умови для формування мотивації до творчої навчальної діяльності та заохочує до взаємного розуміння установок і поглядів учасників освітнього процесу. Науковці підкреслюють, що головною метою проєктного методу є розвиток творчих та дослідницьких здібностей у рамках особистісно орієнтованого

навчання. У цьому контексті спільна проєктно-творча діяльність визначається як форма реалізації взаємодії, орієнтованої на особистість, де учні мають змогу реалізувати свій потенціал через створення спільного продукту.

М. Запрудський визначає метод проєктів як «систему навчально-пізнавальних методів, що дозволяють вирішувати конкретні завдання через самостійну та колективну діяльність учнів» [24, 25].

С. Сисоєва, описує навчальний проєкт як сукупність засобів і дій учнів, які виконуються в певній послідовності для досягнення низки завдань. Проєкт має на меті розв'язання важливої для учня проблеми й завершується створенням кінцевого продукту [50].

О. Коваленко вважає навчальний проєкт формою організації навчального процесу, що передбачає комплексну діяльність усіх учасників для отримання освітнього результату.

Німецький педагог А. Флітнер визначає проєктну діяльність як навчальний процес, у якому гармонійно взаємодіють розум, серце і руки («Lernen mit Kopf, Herz und Hand»). Це означає, що самостійно здобута інформація осмислюється через особисте ставлення до неї та оцінюється через створений кінцевий продукт. Метод проєктів сприяє виходу учня за межі традиційного навчального процесу, розкриттю його ініціативності, здібностей та схильності до різних видів пізнавальної діяльності.

Визначаючи сутність та специфіку застосування методу проєктів в навчальному процесі дослідники відмічають його творчий, перетворювальний характер роботи в процесі виконання, і наголошують, що саме участь у проєктах сприяє активності, творчості, впевненості студентів, сприяють формуванню їх дослідницьких навичок та інтеграції знань Л. Бодько, Т. Волковська, С. Генкал, Г. Дятко, О. Яремко вважають, що метод проєктів слід розглядати як комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити творчі здібності у плануванні, організації та контролі своєї діяльності [6, 13, 14, 20].

Загалом, на думку дослідників, проектна діяльність являє собою систему навчання, що сприяє здобуттю учнями знань, умінь і навичок через планування та виконання практично орієнтованих завдань — проектів, а проектне навчання – це метод навчання та форма організації навчального плану. Він передбачає співпрацю всіх учасників навчального процесу для досягнення конкретного результату за конкретний проміжок часу, від одного уроку до кількох місяців.

Вибір тематики проектів може бути різним. В одних випадках учителі визначають тематику з урахуванням навчальної ситуації з конкретного предмета, в інших, особливо в проектах для позаурочної діяльності, тематика пропонується самими учнями і цілком відповідає їхнім інтересам: пізнавальним, творчим, прикладним. Слід прагнути до того, щоб теми проектів відображали необхідність вирішення конкретних практичних задач, актуальних для повсякденного життя, що потребують від учнів знань з різних предметів, творчого мислення, дослідницьких навичок.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна запропонувати таку типологію проектів:

- *за діяльністю, домінуючою у проекті* - дослідницький, пошуковий, творчий, рольовий, прикладний, інформаційний;
- *за предметно-змістовною галуззю знань* - монопроект у рамках однієї галузі знання, міжпредметний проект;
- *за характером координації проекту*: безпосередній (жорсткий, гнучкий), опосередкований (неявний, що імітує учасника проекту);
- *за характером контактів* (серед учасників однієї школи, класу, міста, регіону, країни, різних країн світу);
- *за кількістю учасників проекту*;
- *за тривалістю виконання проекту*.

Дослідницькі проекти виконуються за принципами та структурою наукового дослідження. Натомість творчі проекти відрізняються особливим підходом до оформлення результатів: вони не передбачають детально розробленої структури спільної діяльності учасників. Її лише намічають на

початковому етапі, а в процесі роботи вона розвивається залежно від вимог кінцевого результату, логіки співпраці та інтересів учасників [54].

У рольових або ігрових проєктах структура також залишається відкритою до завершення роботи. Учасники виконують певні ролі, що відповідають характеру та змісту проєкту. Це можуть бути літературні персонажі або вигадані герої, які відтворюють соціальні чи ділові відносини, доповнені ситуаціями, вигаданими самими учасниками. Такий формат передбачає високий рівень творчості, проте основним видом діяльності залишається рольова або ігрова взаємодія.

Інформаційні проєкти орієнтовані на збір даних про певний об'єкт чи явище і передбачають ознайомлення учасників з інформацією, її аналіз та узагальнення фактів для ширшої аудиторії. Такі проєкти часто стають складовою частиною дослідницьких проєктів і інтегруються в них як окремі модулі.

Практичні (орієнтовані на застосування) проєкти характеризуються чітким визначенням результату діяльності учасників, який відповідає їх соціальним інтересам. Цей тип проєкту вимагає ретельно продуманої структури, сценарію, що визначає функції кожного учасника, а також чітких висновків і активної участі в оформленні кінцевого продукту.

Особливого значення набуває координація і коригування роботи над проєктом: обговорення ходу його виконання та спільних або індивідуальних дій, організація презентації, аналіз отриманих результатів і можливих способів їхнього впровадження в практику, а також зовнішня оцінка проєкту [45, 49].

За кількістю учасників можна виділити такі проєкти:

- особистісні (одноосібні або за участю двох партнерів, які знаходяться в різних школах, регіонах, країнах);
- парні (між парами учасників);
- групові (між групами учасників).

В останньому випадку дуже важливо правильно, з методичної точки зору, організувати групову діяльність учасників проекту: як у групі своїх учнів, так і в об'єднаній групі з різних шкіл, країн і т. д.

За тривалістю виконання проекти можуть бути:

- короткостроковими (для вирішення невеликої проблеми або частини більш складної проблеми), які можуть бути розроблені на декількох уроках за програмою одного предмета чи як міждисциплінарні;
- середньої тривалості (від тижня до місяця);
- довгостроковими (від місяця до декількох місяців).

Зазвичай короткострокові проекти виконуються під час уроків з певного предмета. Щодо проектів середньої та довгої тривалості, вони можуть бути як звичайними, так і телекомунікаційними, внутрішніми чи міжнародними, і мають міждисциплінарний характер. Ці проекти орієнтовані на вирішення великої проблеми або кількох взаємопов'язаних завдань. Вони зазвичай реалізуються поза межами уроків, хоча частину роботи можна виконувати й під час навчальних занять.

На практиці найчастіше приходиться мати справу зі змішаними типами проектів. Кожен тип проекту характеризується тим чи іншим видом координації, термінами виконання, етапами, кількістю учасників. Тому, розробляючи проект, необхідно враховувати його ознаки і характерні риси. Види освітніх проектів подано у Додатку А [54].

Реалізація методу проектів на практиці обов'язково веде до зміни позиції вчителя. Із носія готових знань він перетворюється в організатора пізнавальної діяльності учнів. Змінюється також психологічний клімат у класі, тому що вчителю приходиться переорієнтовувати репродуктивну навчальну діяльність учнів на різноманітні види самостійної діяльності: дослідницьку, пошукову, творчу.

Окремо варто наголосити на важливості зовнішньої оцінки всіх проектів, оскільки тільки в такий спосіб може відслідковуватися їхня ефективність, недоліки, необхідність своєчасної корекції. Характер зовнішньої оцінки

великою мірою залежить як від типу проекту, так і від його теми (змісту), умов проведення.

Тематика проєктів може обиратися по-різному. В одних випадках учителі визначають її, враховуючи навчальні завдання з певного предмета. В інших випадках, зокрема і в проєктах з фінансової грамотності, теми можуть пропонуватися самими учнями, що дозволяє враховувати їхні пізнавальні, творчі чи прикладні інтереси. Важливо прагнути, щоб теми проєктів були орієнтовані на вирішення конкретних практичних задач, актуальних у повсякденному житті, і вимагали від учнів застосування знань з різних дисциплін, творчого мислення та дослідницьких умінь.

Проєкти можуть мати різний ступінь складності та обсягу. Залежно від поставлених завдань і вікових особливостей учнів, вони можуть бути короткостроковими (декілька уроків або днів), середньостроковими (декілька тижнів) чи довгостроковими (місяць і більше). У процесі реалізації проєктів важливо забезпечити баланс між творчістю учнів та їхньою здатністю дотримуватися структури й вимог до виконання роботи.

Важливим аспектом є інтеграція міжпредметних знань, яка дозволяє учням бачити цілісну картину досліджуваних явищ [28]. Наприклад, у рамках географії проєкти можуть охоплювати теми, пов'язані з екологією, економікою, соціальними аспектами, що сприяє формуванню комплексного розуміння світу.

Успішність реалізації проєктів залежить від ефективного управління діяльністю учнів. Водночас учні мають можливість розвивати самостійність, ініціативність і здатність до критичного мислення.

Підсумки проєктів слід представити у вигляді звітів, презентацій, виставок чи інших форм, що демонструють досягнуті результати. Це дозволяє учасникам не лише оцінити власну роботу, але й отримати зворотний зв'язок від однокласників, учителів або ширшої аудиторії, що стимулює до подальшого вдосконалення.

До ключових аспектів, які притаманні методу проєктів відносять:

- *Розвиток пізнавальних і творчих здібностей.* Метод проєктів сприяє формуванню у школярів вміння аналізувати, синтезувати та креативно підходити до розв'язання завдань. Учні мають можливість проявляти ініціативу, експериментувати та створювати унікальні рішення, що сприяє розвитку їхнього інтелектуального та творчого потенціалу.

- *Здатність самотійно знаходити інформацію.* Проєктна діяльність вимагає від учнів пошуку, відбору та критичної оцінки джерел інформації. Це формує важливі навички роботи з різними ресурсами, розвиває медіаграмотність і здатність до самонавчання.

- *Активна самотійна діяльність учнів.* Під час виконання проєктів школярі беруть на себе відповідальність за планування, організацію та реалізацію завдань. Це розвиває їхню самотійність, вміння ставити цілі, розподіляти час та оцінювати власну роботу.

- *Взаємодія учнів між собою та з учителем.* Проєктна робота передбачає командну діяльність, де учні навчаються співпраці, взаємодопомоги, вирішенню конфліктів і ефективній комунікації. Учитель у цьому процесі виступає не лише як наставник, але й як партнер, який допомагає спрямувати зусилля учнів у потрібному напрямку.

Аналіз ключових аспектів методу проєктів говорить про те, що іде педагогічне спрямування на всебічний розвиток особистості дитини, і постає завдання *створити школу мислення замість школи навчання.*

Окрім того, стосовно взаємодії учнів та учителя, варто відзначити, що роль педагога у методі проєктів є надзвичайно важливою, оскільки він є одночасно керівником і партнером та виконує функцію організатора, координатора та наставника, який допомагає учням розвивати самотійність, ініціативність і відповідальність, сприяючи ефективному досягненню освітніх цілей [12, 47].

У цьому підході вчитель виконує роль не керівника, а фасилітатора — людини, яка створює сприятливі умови для самотійного й осмисленого навчання. Він стимулює допитливість і пізнавальну мотивацію учнів,

організовує групову навчальну роботу, підтримує ініціативність і надає різноманітний навчальний матеріал. Водночас педагог враховує суперечливість учнівської діяльності: вона є суспільною за змістом, але індивідуальною за формою, адже засвоєні знання стають власністю кожного окремого учня.

Роль учителя змінюється залежно від етапів роботи над проектом. На всіх етапах він виконує функцію помічника, не передаючи знання безпосередньо, а організовуючи і підтримуючи діяльність школярів, консультує їх. Моделюючи різні ситуації та адаптуючи освітнє середовище, вчитель заохочує учнів до постановки запитань, критичного осмислення та самостійної оцінки явищ. У процесі реалізації проектів педагог виступає як консультант, уникаючи прямих підказок, навіть якщо помічає, що учні допускають помилки.

Висока мотивація є ключовим чинником успішної роботи над проектом. У процесі роботи вчитель має дотримуватися принципів, які представляють проектну діяльність як ситуацію вибору і свободи самовизначення для учнів. Роль учителя полягає не в безпосередній передачі знань і навичок, адже базовий їх набір учні повинні засвоїти на попередніх уроках. Іншу необхідну інформацію вони здобуватимуть самостійно, виконуючи різні етапи проекту.

Учитель уникає прямої критики чи оцінювання помилок і недоліків у діях учнів. Натомість він стимулює їх до формулювання запитань, аналітичного мислення та самостійної оцінки власної діяльності, створюючи різноманітні навчальні ситуації.

Спостереження, яке проводить керівник проекту, має на меті зібрати інформацію, що стане основою для ефективних консультацій і дозволить оцінити рівень сформованості компетентностей учнів [2].

У сучасній школі метод проектів розглядається як навчальна система, яка сприяє формуванню в учнів знань і вмінь для планування та виконання дедалі складніших практичних завдань. Цей метод належить до освітніх технологій 21 століття, оскільки допомагає розвивати здатність адаптуватися до швидких змін у сучасному світі [57].

Метод проектів як педагогічна система виконує дидактичні, пізнавальні, розвивальні, виховні, зокрема соціалізуючі функції, які конкретизуються у відповідних завданнях (Рис.1.5).

Рис.1.5. Педагогічні функції методу проектів

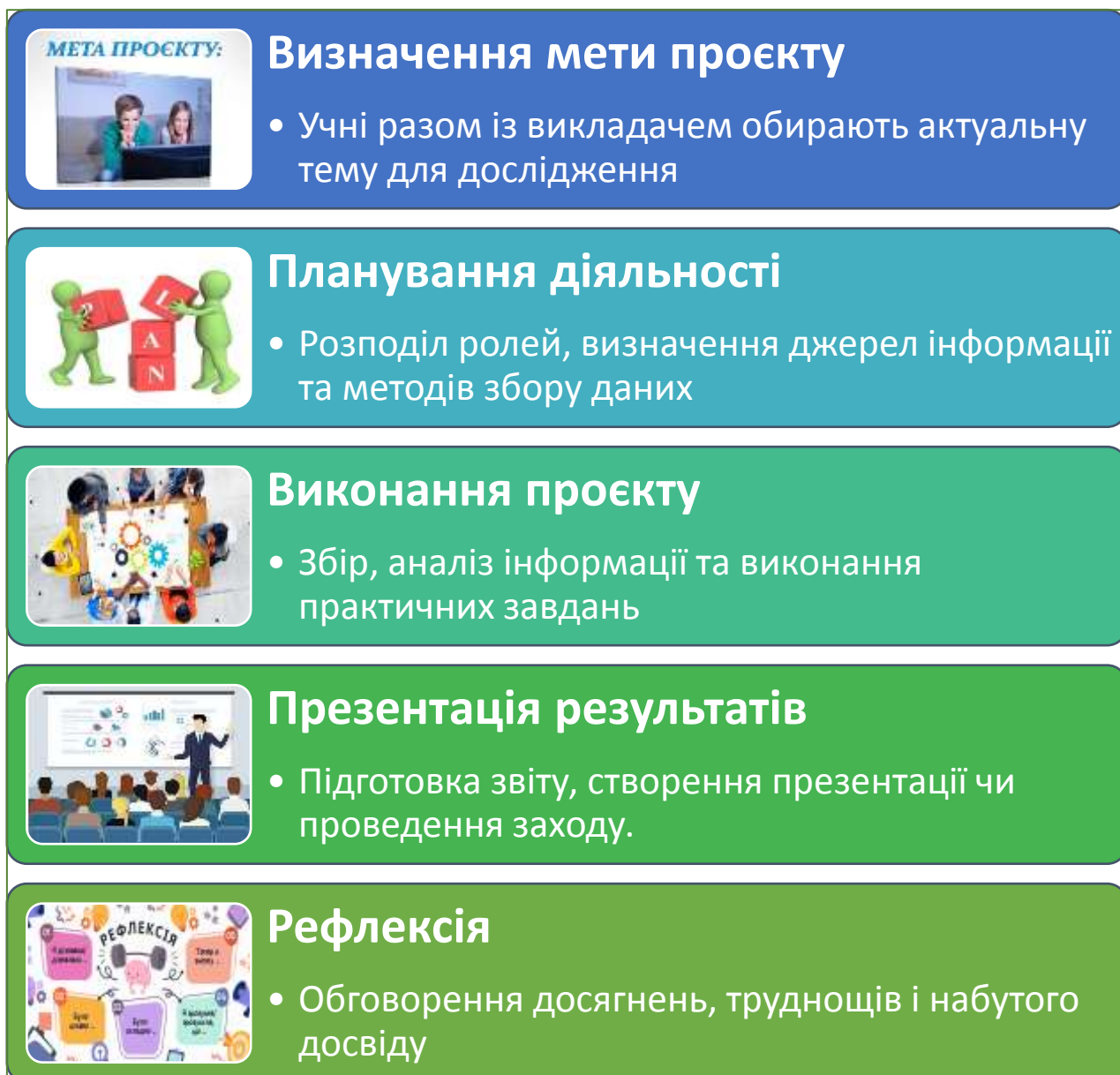
У широкому сенсі проєктна діяльність — це свідомо і цілеспрямована робота, що зосереджена на формуванні в учнів системи практичних і розумових навичок. У вузькому значенні проєктна діяльність розглядається як спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність із єдиною метою, узгодженими методами та засобами, що спрямована на досягнення освітнього результату. Кожне наведене тлумачення понять «навчальний проєкт» і «проєктний метод» має певний зміст. Проте прийнято вважати, що під навчальним проєктом школа розуміє особливий вид навчально-пізнавальної діяльності учнів, спрямований на формування системи знань і вмінь та створення освітнього продукту [3].

Проєктний метод є способом організації навчальної діяльності, при якому учні працюють над вирішенням конкретного завдання, що ставить перед ними проєкт. Цей метод забезпечує активну участь учнів у процесі навчання та сприяє розвитку різноманітних компетентностей. Він включає планування, реалізацію та оцінку результатів роботи, що дозволяє учням самостійно формувати та реалізовувати свої ідеї. Метод проєктів орієнтований на досягнення практичних результатів, що має велике значення для розвитку критичного та аналітичного мислення, а також практичних навичок.

Характеризуючи метод проєктів можемо відзначити такі ключові особливості:

1. Суспільно значущі завдання, такі як дослідницькі, інформаційні та практичні, необхідно вирішувати шляхом пошуку та використання знань.

2. Початком реалізації проєкту є складання плану дій для розв'язання проблеми, що включає розробку проєкту, визначення типу продукту та формату його презентації. Ключовим етапом плану є поетапна розробка проєкту, яка передбачає конкретний перелік дій із зазначенням очікуваних результатів, термінів виконання та відповідальних осіб. Етапи реалізації методу проєктів подано на Рис. 1.6.

Рис.4. Етапи реалізації методу проєктів

3. У будь-якому проєкті учень обов'язково залучається до наукової роботи. Головним завданням проєктної діяльності є пошук, аналіз, осмислення інформації та її представлення іншим учасникам проєктної групи.

4. Завершення роботи над проєктом передбачає створення конкретного продукту.

5. Готовий продукт має бути презентований як найбільш ефективний спосіб вирішення проблеми. Завершальний етап проєкту включає його презентацію.

Отже, проєкт – це «шість П» Проблема – План – Інформаційний пошук – Продукт – Презентація – Портфоліо (папка, де зібрані всі робочі матеріали).

Особливо важливим компонентом є діяльність, оскільки кожна діяльність активізує учнів. Це формує в них самостійність, розкриває вроджені здібності, збагачує життєвий досвід і підвищує інтерес до знань [65].

Визначаючи ефект навчання через проєкти можна відзначити кілька ключових аспектів:

1. *Підвищення особистої впевненості учнів.* Завдяки виконанню проєктів учні отримують можливість самостійно працювати над завданнями, що сприяє розвитку їх впевненості у своїх силах.

2. *Розвиток комунікативних навичок та навичок співпраці.* Робота над проєктами передбачає співпрацю в групах, що розвиває вміння слухати інших, обговорювати ідеї та вирішувати суперечності.

3. *Розвиток критичного мислення та навичок вирішення проблем.* Проєкти часто включають елементи проблемного навчання, де учні мають знайти рішення для складних ситуацій, що допомагає розвивати їх аналітичні здібності.

4. *Розвиток дослідницьких навичок.* Під час роботи над проєктами учні проводять дослідження, вивчають нові теми, роблять спостереження, висувають гіпотези і перевіряють їх, що допомагає їм розвивати наукове мислення.

5. *Залучення до творчого процесу.* Учні не лише виконують завдання, а й створюють нові продукти, розвиваючи свої творчі здібності та уяву.

Загалом, визначаючи сутність та специфіку застосування методу проєктів в навчальному процесі слід відмітити його творчий, перетворювальний характер роботи в процесі виконання, і наголосити, що саме участь у проєктах сприяє активності, творчості, впевненості учнів, сприяють формуванню їх дослідницьких навичок та інтеграції знань, а також виявляє творчі здібності у плануванні, організації та контролі своєї діяльності. Метод проєктів містить у собі сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних, творчих за самою

своєю сутністю підходів, сприяє творчому розвитку учнів, використанню ними певних навчально-пізнавальних прийомів, які в результаті самостійних дій дозволяють вирішувати ту чи іншу проблему. Крім того, метод проєктів передбачає обов'язкову презентацію результатів.

Уміння правильно використовувати метод проєктів – це показник високої кваліфікації, прогресивності професійної діяльності учителя, спрямованості на творчий розвиток учнів, адже проєктна діяльність також має свої переваги та недоліки.

Перевагами вивчення курсів методом проєктів є те, що традиційні класи перетворюються на відкриті навчальні простори, де учні рухаються у власному темпі. У процесі реалізації проєкту школярі самонавчаються та вдосконалюються. Навчання, засноване на запам'ятовуванні і повторенні, рухається в напрямку закріплення, виявлення і презентації отриманих знань. У них з'являється можливість проходити всі етапи “виробництва”: від ідеї, створення моделі майбутнього продукту до його реалізації. В свою чергу, для вчителя цей тренінг дає можливість побудувати позитивні стосунки з учнями в нових умовах і підкреслити їх індивідуальність і природні таланти [10].

Слід згадати і певні недоліки проєктної діяльності. Підготовка проєкту займає багато часу. Вчителям важко контролювати навчальний процес і результати можуть бути не завжди ефективні. У групі є студенти, які намагаються перекласти свою роботу на інших, більш сумлінних. Висока залежність від технічного забезпечення (комп'ютери, інтернет), які можуть бути недоступними у деяких школах. Труднощі оцінювання результатів (врахування всіх аспектів: індивідуальний внесок, командна робота, креативність є складним).

Та незважаючи на певні недоліки, метод проєктів дозволяє індивідуалізувати та систематизувати навчальний процес, дає можливість учням проявити самостійність, підтримує стійкий інтерес до вивчення різних предметів, зокрема фінансової грамотності, поглиблює знання учнів з предмета навчання.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ»

2.1. Метод проєктів, як ефективний засіб вивчення фінансової грамотності

Зміни, що відбулися в нашій країні за останні роки, вимагають перегляду традиційних підходів до навчання учнів. Сучасна освітня реальність вимагає акценту на індивідуальності кожного учня, його здатності до самовизначення, самореалізації та прийняття рішень. Важливим аспектом є розвиток у школярів навичок самостійного ухвалення рішень, їх реалізації та здатності до рефлексії, тобто осмислення власної діяльності. Успіх навчально-виховного процесу, а також ефективність проведення кожного уроку як невід'ємної частини цього процесу значною мірою залежать від кваліфікації та професійної готовності вчителя. Тому важливою складовою будь-якої реформи в освітній сфері є не лише вдосконалення навчальних програм, а й постійне підвищення педагогічної майстерності вчителів, їх здатності адаптуватися до нових умов і використовувати сучасні методи навчання, що відповідають потребам учнів у світі, що швидко змінюється [3].

Метод проєктів є однією з інноваційних педагогічних технологій, що активно використовується для розвитку фінансової грамотності у процесі навчання, та яка дозволяє не лише ефективно засвоювати навчальний матеріал, але й розвивати у школярів ключові компетенції, зокрема підприємливість і фінансову грамотність, необхідні для сучасного життя. Він базується на організації самостійної й колективної діяльності учнів, спрямованої на вирішення конкретних практичних завдань. У цьому контексті визначають низку основних принципів, яких слід дотримуватися під час реалізації проєктів:

1. *Активність у визначенні завдання та його опрацюванні.* Проектна діяльність передбачає активну участь учнів у всіх етапах роботи. Важливо, щоб вони самостійно чи у співпраці з іншими формулювали мету, визначали

завдання та шукали шляхи їх реалізації. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, відповідальності та ініціативності.

2. *Практичний характер проекту, його актуальність та доцільність.*

Проекти мають бути орієнтованими на вирішення реальних, практичних проблем, які цікавлять учнів. Їхня актуальність сприяє формуванню стійкого інтересу до роботи, а доцільність – забезпечує навчальну цінність результатів.

3. *Інтерес учнів до роботи.* Мотивація є ключовим фактором успішності проектної діяльності. Учням слід запропонувати тематику, яка відповідає їхнім уподобанням, інтересам і життєвому досвіду. Тільки за таких умов можна досягти максимальної залученості.

4. *Поєднання теорії з практикою, знань і навичок.* Проекти повинні допомагати учням не лише поглиблювати теоретичні знання, але й застосовувати їх на практиці. Це забезпечує більш глибоке розуміння навчального матеріалу та розвиток необхідних життєвих навичок.

5. *Спроможність втілення проекту.* Проекти мають бути реалістичними, такими, що можуть бути виконані в умовах навчального закладу або у межах доступних ресурсів. Це допомагає уникнути розчарувань та забезпечує позитивний результат.

6. *Самостійність.* Однією з головних цілей методу проектів є розвиток самостійності учнів. Під час роботи над проектом вони мають самі ухвалювати рішення, планувати свої дії та нести відповідальність за їх реалізацію.

7. *Творчість.* Проектна діяльність має стимулювати творчий підхід до вирішення завдань. Учням слід надати можливість експериментувати, пропонувати власні ідеї та використовувати нестандартні рішення.

8. *Колективна діяльність.* Робота над проектами часто передбачає співпрацю в групах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, вміння працювати в команді та брати до уваги думки інших. Водночас учні вчаться вирішувати конфлікти та ефективно розподіляти ролі й обов'язки.

Дотримання цих принципів дозволяє ефективно організувати проектну діяльність у навчанні фінансової грамотності, роблячи її цікавою, продуктивною та такою, що має практичне значення для учнів. [11, 15, 28, 40].

Підстави для вибору тематики проєкту у сфері фінансової грамотності можуть бути різними. Вона може бути запропонована фахівцями, вчителем із врахуванням навчальної ситуації, що склалася у курсі географії, а також інтересів і здібностей учнів. Водночас учні самостійно можуть ініціювати тематику, яка відображає їхній особистий досвід або потреби.

Метод проєктів базується на ідеї, яка підкреслює прагматичну спрямованість діяльності на отримання конкретного результату. У контексті фінансової грамотності це може бути розв'язання теоретично або практично значущої проблеми, пов'язаної, наприклад, із розрахунком сімейного бюджету, аналізом економічних ризиків у певному регіоні, плануванням витрат під час подорожей чи інвестицій у місцеві ресурси. Отриманий результат можна оцінити, проаналізувати та застосувати у реальному житті.

Для досягнення цього важливо навчити учнів: самостійно мислити та знаходити проблеми, які потребують розв'язання, наприклад, як ефективно використовувати природні ресурси для економічного зростання; розв'язувати ці проблеми, інтегруючи знання з фінансової грамотності та географії, наприклад, під час розробки моделі сталого розвитку для певного регіону; прогнозувати результати та наслідки фінансових рішень, таких як вплив податків чи кредитів на добробут родини чи громади; установлювати причинно-наслідкові зв'язки між економічними, екологічними та соціальними факторами [51].

Метод проєктів є ефективним інструментом для формування фінансової грамотності, оскільки орієнтований на самостійну діяльність учнів, яка реалізується в індивідуальній, парній або груповій формі. Цей підхід дозволяє розв'язувати практичні проблеми, які вимагають інтегрування знань з різних сфер, таких як математика, економіка, географія, інформаційні технології тощо. У процесі роботи над проєктами учні мають змогу розвивати не лише

фінансову обізнаність, а й застосовувати ці знання на практиці, розв'язуючи завдання, які відображають реальні життєві ситуації.

Результати проектної діяльності повинні бути матеріальними та «відчутними», наприклад: створення бюджету сім'ї, розробка бізнес-плану, аналіз фінансової поведінки у різних країнах або регіонах. Такі результати можуть оформлюватися у вигляді презентацій, інтерактивних карт, фінансових звітів, відеороликів та ін.

Перевага методу проектів полягає у його орієнтації на активну участь кожного учасника. Учні мають можливість розкрити свій потенціал, застосувати набуті знання, вдосконалити вміння працювати в команді, приймати рішення та аналізувати інформацію. Спільна діяльність сприяє розвитку соціальних, комунікативних навичок та критичного мислення.

Таким чином, використання методу проектів у курсі фінансової грамотності не лише формує практичні навички, але й сприяє вихованню свідомих, відповідальних і підприємливих громадян [48].

Цей вид діяльності сприяє здійсненню індивідуального підходу в класах з різним рівнем підготовки під час вивчення та засвоєння нового матеріалу.

Основна мета вивчення фінансової грамотності методом проектів полягає у створенні умов, за яких учні самостійно й охоче здобувають знання з різних джерел, навчаються використовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань, що стосуються управління фінансами, планування бюджету, аналізу витрат та доходів. Учні вдосконалюють комунікативні навички, працюючи в різних групах, розвивають дослідницькі компетенції та аналітичне мислення, необхідні для прийняття ефективних фінансових рішень.

Виконання проектів у сфері фінансової грамотності передбачає зв'язок з реальним життям, наприклад, розробку особистого фінансового плану, аналіз сімейного бюджету, створення бізнес-плану чи участь у симуляціях інвестиційної діяльності. Учні самостійно створюють матеріали, які можуть набувати різноманітних форм: фінансовий звіт, бюджетний план, графіки або

діаграми, аналітичні таблиці, рекомендації, відеопрезентації, інфографіку, фінансові комікси, статті, журнали з фінансової тематики тощо.

Форма подачі результатів також може варіюватися: це можуть бути обговорення, фінансові дебати, рольові ігри (наприклад, симуляція роботи банку або фондової біржі), презентації проєктів, виставки, доповіді, тематичні конференції або інші інтерактивні формати.

Застосування проєктного методу дозволяє учасникам навчально-виховного процесу вирішувати комплекс дидактичних, виховних і розвивальних завдань. Це сприяє розвитку пізнавальних навичок, формуванню вміння самостійно структурувати знання, орієнтуватися у фінансовій інформації та приймати обґрунтовані рішення в реальному житті.

Отже, оцінюючи проєктний метод навчання фінансової грамотності можна дати відповідь на питання: чому проєктна діяльність є ефективною у процесі і навчання і викладання фінансової грамотності? [60, 61]

По-перше, метод проєктів через свою *практичну спрямованість*, дозволяє учням на практиці опановувати такі важливі фінансові вміння, як складання бюджету, аналіз витрат, оцінювання ризиків та планування заощаджень.

По-друге, завдяки проєктній діяльності учні *розвивають ключові компетенції*:

- Фінансова: планування доходів і витрат, оцінка ризиків, ухвалення фінансових рішень;
- Комунікаційна: обговорення ідей у групі, презентація результатів;
- Критичне мислення: аналіз альтернативних рішень, вибір оптимального варіанту.

По-третє, теми фінансових проєктів часто *відображають життєві ситуації*, наприклад:

- Як заощадити на купівлі техніки?
- Які є вигідні способи інвестування?
- Як уникнути фінансових шахрайств?

По-четверте, фінансова грамотність *тісно пов'язана з іншими предметами:*

- Математика: розрахунок відсотків, аналіз даних;
- Географія: вивчення економічних зон, ціноутворення в різних регіонах;
- Інформатика: робота з таблицями, створення презентацій.

Підсумовуючи викладений матеріал, можемо сказати, що метод проектів є однією з педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті і сприяє формуванню уміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства.

Означена технологія застосовується для побудови навчального процесу, спрямованого на активізацію діяльності учнів у контексті фінансової грамотності, відповідно до їх інтересів. Це дозволяє здобути не лише теоретичні знання, а й практичні навички, необхідні для реального життя. Важливо, що при реалізації методу проектів в навчанні фінансової грамотності потрібно враховувати власну зацікавленість учнів у фінансових знаннях, показуючи, як ці знання можуть бути застосовані для прийняття обґрунтованих фінансових рішень у повсякденному житті [4].

Такий підхід не лише сприяє засвоєнню фінансової грамотності, а й формує у школярів навички практичного мислення та інтегрованого використання знань для вирішення актуальних проблем.

2.2. Методики викладання фінансової грамотності за допомогою проєктного навчання

Проєктне навчання є ефективним методом викладання фінансової грамотності школярам, оскільки воно дозволяє учням активно залучатися до процесу навчання, вирішуючи реальні проблеми через створення проєктів.

Методики викладання фінансової грамотності у школі за допомогою проєктного навчання дозволяють учням не лише отримати теоретичні знання, а

й розвивати практичні навички, що є важливими для успішного фінансового управління у реальному житті. Проектне навчання є активним методом, що орієнтований на розв'язання реальних проблем через розробку та реалізацію конкретних проектів [40]. Ось як можна реалізувати таку методику:

1. Інтеграція фінансової грамотності у міждисциплінарні проекти: Проектне навчання може поєднувати різні предмети (математику, географію, економіку, історію) для того, щоб дати учням комплексне розуміння фінансів. Наприклад, учні можуть працювати над проектами, пов'язаними з аналізом фінансових систем різних країн (географія, економіка) або плануванням особистого бюджету (математика, фінансова грамотність).

2. Робота в командах: Учні можуть працювати в групах, розподіляючи ролі й відповідальність. Такий підхід дозволяє розвивати навички колективної роботи, управління проектами та прийняття рішень, що є важливими для розуміння того, як працює фінансова система у реальному світі.

3. Реальні фінансові сценарії: Проекти можуть включати розв'язання реальних задач, таких як планування особистих фінансів для подорожі, створення фінансових планів для стартапів або аналіз витрат родини. Це дозволяє учням побачити практичне застосування фінансових знань.

4. Проектне навчання в контексті фінансового планування та управління бюджетом: Учні можуть працювати над створенням проекту «Фінансовий план для школи» або «Бюджет на класну подію». Це дасть їм змогу практично застосовувати знання про бюджети, розподіл ресурсів, прогнозування доходів та витрат.

5. Використання цифрових інструментів: В сучасному світі важливу роль у фінансовій грамотності відіграють цифрові технології. Проекти можуть включати використання онлайн-інструментів для аналізу витрат, створення таблиць для бюджету, застосування програм для фінансового планування.

6. Обговорення результатів та зворотний зв'язок: Важливою частиною проектного навчання є етап презентації результатів та обговорення з

іншими учнями і вчителями. Це сприяє розвитку навичок критичного мислення, аналізу та оцінки фінансових рішень.

Проектне навчання виводить процес навчання фінансової грамотності на новий рівень, роблячи його більш інтерактивним, практичним і орієнтованим на реальні життєві ситуації.

Доведено, що для успішного виконання проекту велике значення має рівень виявлення особистої відповідальності окремими його учасниками. Практика використання проектів показує, що чим вищий рівень особистої відповідальності учасників, тим вища якість кінцевого результату [13].

Наведемо кілька прикладів методик, які можна використати для викладання фінансової грамотності через прикладне проектне навчання:

1. *Робота над фінансовими кейсами.* Учням дається конкретна фінансова ситуація або проблема, яку потрібно вирішити. Це може бути розробка сімейного бюджету або аналіз того, як молодий підприємець може запустити бізнес, обираючи між різними варіантами фінансування (кредит, інвестиції, заощадження тощо). Реалізація даного проекту полягає у тому щоб:

- ✓ Створити сценарії, в яких учні повинні приймати фінансові рішення: наприклад, чи витратити гроші на відпустку або інвестувати у новий проект.

- ✓ Групи учнів працюють над розв'язанням кейсів, складаючи таблиці витрат, проектуючи доходи та створюючи фінансові прогнози.

Метою є – розвиток навичок фінансового планування, аналізу й оцінки різних варіантів рішень. Учні вчаться управляти фінансовими ресурсами та оцінювати ризики.

2. *Розробка бізнес-плану.* Учні створюють власний бізнес-план для вигаданого або реального бізнесу. Це дозволяє їм глибше зануритися у фінансові аспекти підприємництва: розрахунок витрат, прибутків, маркетингових стратегій, інвестиційних потреб і т.д. Як реалізувати:

- ✓ Кожна група обирає бізнес-ідею (наприклад, кафе, інтернет-магазин, стартап в галузі технологій).

- ✓ Вони розробляють план дій, включаючи фінансові прогнози (початкові інвестиції, щомісячні витрати, прибуток).

- ✓ Наприкінці проєкту учні презентують свої бізнес-плани та аналізують, які фінансові стратегії є найефективнішими.

Мета: Учні вчать розраховувати фінансові показники, планувати бюджет, знаходити шляхи зниження витрат і максимізації прибутку.

3. *Фінансова гра або симуляція.* Цей метод, дозволяє учням у вигляді гри моделювати реальні фінансові ситуації, де вони повинні приймати рішення, які впливають на їхній фінансовий результат. Це можуть бути як настільні ігри (наприклад, Monopoly), так і спеціалізовані симуляції. Реалізація передбачає використання фінансових симуляторів або онлайн-ігри, де учні можуть інвестувати в акції, купувати і продавати нерухомість, або навіть управляти своїм бізнесом. Після гри учні аналізують свої стратегії, прийняті рішення та їхній вплив на кінцевий результат.

Метою є – розвиток вміння працювати з фінансовими ризиками, приймати швидкі фінансові рішення, а також вивчати принципи інвестування і управління активами.

4. *Проєкт з аналізу фінансових продуктів.* У цьому проєкті учні аналізують різноманітні фінансові продукти: депозити, кредити, страхові поліси, пенсійні плани тощо. Вони мають завдання вибрати найвигідніші варіанти для певної ситуації. Можливості:

- ✓ Дати учням завдання обрати оптимальний фінансовий продукт для вигаданих персонажів, наприклад, для родини з трьома дітьми або для молодого підприємця.

- ✓ Учні досліджують умови різних банківських продуктів (відсоткові ставки, терміни, умови виплат) та розраховують, який варіант є найбільш вигідним.

- ✓ Презентація результатів перед класом з порівнянням різних продуктів та їхніх переваг і недоліків.

Мета: Поглиблення розуміння фінансових інструментів, аналіз і вибір оптимальних варіантів для конкретних ситуацій.

5. *Інтерв'ю з фінансовими експертами.* Учні взаємодіють із реальними фінансовими експертами або підприємцями, задаючи їм питання щодо того, як вони управляють фінансами, приймають фінансові рішення, і що є важливим для їхньої фінансової грамотності. Для реалізації потрібно:

- ✓ Організувати зустрічі або інтерв'ю з фінансовими консультантами, банкірами або підприємцями.
- ✓ Створити список питань, які учні хочуть задати експертам
- ✓ Після інтерв'ю учні аналізують отриману інформацію і створюють презентацію для своїх однокласників.

Метою є збагачення знань учнів реальним досвідом, розвиток навичок спілкування та критичного мислення.

6. *Проект з проведення фінансових освітніх кампаній.* Учні створюють проекти, метою яких є підвищення рівня фінансової грамотності серед своїх однолітків або інших груп населення. Вони можуть проводити презентації, створювати плакати або організовувати майстер-класи. В таких проектах кожна група працює над створенням навчальних матеріалів або кампаній для інших учнів чи громади (наприклад, як економити енергію або як скласти особистий бюджет), учні проводять тренінги для своїх однокласників або організовують інформаційну кампанію через соціальні мережі. Мета таких проектів - розвиток навичок комунікації, просвіти та активної участі в суспільних питаннях.

7. *Сімейний фінансовий план.* Учні разом зі своїми родинами складають фінансовий план на рік, враховуючи їхні доходи, витрати, заощадження, інвестиції, податки тощо. Це практичний проект, який дозволяє сім'ї разом працювати над поліпшенням своєї фінансової грамотності. Робота в сім'ї дозволяє:

- ✓ Визначити, які категорії витрат є в родині (передбачити витрати на харчування, житло, освіту, медичні послуги, розваги).

- ✓ Визначити можливості для заощаджень і розробити план для покращення фінансової ситуації.

- ✓ Презентувати свої плани перед класом і обговорити шляхи покращення.

Формування практичних навичок фінансового планування і управління ресурсами в реальному житті становлять мету цієї діяльності.

Кожен з цих підходів має на меті інтегрувати фінансову грамотність у практичний контекст, забезпечуючи учням не лише теоретичні знання, але й реальні навички, а застосування цих методик, через проєктне навчання, дозволяє учням активно використовувати їх на практиці, що сприяє глибшому розумінню та розвитку важливих фінансових навичок які вони зможуть застосовувати в повсякденному житті [41, 54].

2.3. Перспективи розвитку методу проєктів у вивченні фінансової грамотності

Метод проєктів стає дедалі популярнішим у сучасній педагогіці, адже дозволяє забезпечити інтерактивне навчання, яке орієнтоване на практичне застосування знань. У викладанні фінансової грамотності цей підхід набуває особливого значення, оскільки сприяє розвитку критичного мислення, навичок аналізу, планування та прийняття рішень [55]. Перспективи розвитку методу проєктів у вивченні фінансової грамотності є важливим аспектом педагогічної практики, оскільки цей метод дозволяє не тільки засвоювати теоретичні знання, а й набувати практичних навичок, необхідних для ефективного управління фінансами в реальному житті.

Подальший розвиток методу проєктів має низку перспектив:

- 1. Інтеграція з іншими навчальними дисциплінами.* Метод проєктів може бути ефективно інтегрований у різні навчальні дисципліни. Це дозволяє учням застосовувати фінансову грамотність у контексті реальних ситуацій, що

дозволяє розвивати комплексне розуміння економічних процесів на різних рівнях.

2. *Розвиток критичного мислення та аналітичних здібностей.* Проєкти стимулюють учнів до самостійного збору та аналізу інформації, що розвиває їхні аналітичні здібності. У процесі виконання фінансових проєктів учні можуть досліджувати різні фінансові інструменти, порівнювати їх ефективність, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення в реальних життєвих ситуаціях. Це допомагає не тільки зрозуміти фінансові концепти, а й розвивати здатність до стратегічного планування та довгострокового прогнозування.

3. *Робота з реальними даними та технологіями.* Використання реальних фінансових даних і сучасних технологій (наприклад, програмних засобів для створення бюджетів, калькуляторів інвестицій та інших інструментів) є важливою частиною методу проєктів. Це дозволяє учням не тільки здобувати теоретичні знання, але й працювати з інструментами, які активно використовуються у фінансових сферах, підвищуючи їхню технологічну компетентність.

4. *Підвищення мотивації до навчання.* Метод проєктів забезпечує учнів реальними завданнями, що потребують творчого підходу і конкретних результатів. Це підвищує мотивацію учнів, оскільки вони бачать результат своєї роботи і можуть застосувати набуті знання в реальному житті. Наприклад, під час проєктів з розробки власних бізнес-планів або оцінки ризиків для інвестицій учні можуть побачити, як знання з фінансів і економіки впливають на їхні практичні рішення.

5. *Розвиток підприємницьких навичок.* Метод проєктів є ефективним підходом до формування підприємницького мислення, яке є важливою складовою фінансової грамотності. Цей метод дозволяє учням залучатися до активної навчальної діяльності, що поєднує теоретичні знання із їх практичним застосуванням через проєкти з організації шкільних ярмарків або міні-

компаній; проведення досліджень ринкових тенденцій; створення інноваційних продуктів чи послуг.

6. *Розвиток комунікативних навичок soft skills.* Проекти часто вимагають колективної роботи, що сприяє розвитку комунікативних навичок учнів. Вони навчаються співпрацювати в команді, ділитися ідеями, презентувати свої результати, вести переговори, що є необхідними навичками в умовах сучасного світу. Це також сприяє розвитку лідерських якостей та вмінню працювати в умовах обмеженого часу, що є важливим для розвитку фінансової грамотності.

7. *Враховання змін у глобальній економіці та фінансах.* Проекти в галузі фінансової грамотності мають потенціал для дослідження актуальних проблем сучасної економіки, таких як криптовалюти, фінансові кризи, зміни в глобальних фінансових системах, а також виклики, пов'язані з фінансовою інклюзією. Це дозволяє учням бути в курсі останніх тенденцій і розвитку фінансового світу, а також готувати їх до майбутніх викликів.

8. *Персоналізація навчання.* Метод проектів дає можливість учням вибирати теми, які відповідають їхнім інтересам, що робить процес навчання більш персоналізованим. Це підвищує залученість учнів у навчальний процес і дає можливість глибше досліджувати ті аспекти фінансів, які є найбільш цікавими або важливими для них. Наприклад, учень може зосередитися на вивченні фінансової грамотності в контексті стартапів, а інший — на інвестиціях в екологічні проекти.

9. *Включення батьків та громадськості.* Проекти можуть бути організовані так, щоб учні взаємодіяли з батьками, представниками бізнесу або місцевими громадами. Це дає можливість не тільки отримувати підтримку та консультації від дорослих, але й сприяє розвитку взаємодії між школою, сім'єю та суспільством. Взаємодія з громадськістю може бути корисною для вивчення реальних фінансових викликів і можливостей на місцевому рівні.

10. *Формування соціальної відповідальності.* Учні можуть працювати над соціально-орієнтованими проектами, які пов'язані з фінансовою грамотністю: підготовка тренінгів для однолітків або молодших учнів; організація уроків для

громади (наприклад, для пенсіонерів або соціально незахищених верств населення); реалізація ініціатив із екологічним або благодійним ухилом, що вимагають управління фінансами.

Таким чином, метод проєктів має значний потенціал для розвитку фінансової грамотності, особливо за умови належної підтримки з боку освітніх установ, вчителів та учнів. Адже він поєднує теоретичні знання з практичною діяльністю, сприяє формуванню ключових компетентностей, готує учнів до самостійного управління фінансовими ресурсами [7, 8]. Перспективи методу проєктів пов'язані з інтеграцією інноваційних технологій, міждисциплінарним підходом, соціальною орієнтацією. Його впровадження дозволить створити навчальне середовище, яке стимулює активність, творчість і практичне засвоєння знань, що є основою для формування фінансово грамотного суспільства.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Психолого-педагогічні аспекти реалізації проєктного навчання на уроках фінансової грамотності

Проєктне навчання (або проєктний метод) є ефективним інструментом для формування фінансової грамотності, оскільки воно орієнтоване на розвиток практичних навичок, критичного мислення та здатності працювати в команді.

Психолого-педагогічні аспекти реалізації такого підходу на уроках фінансової грамотності включають:

а) мотивацію учнів;

Важливою частиною процесу вивчення фінансової грамотності через проєкти, є створення мотивації, адже вона забезпечує інтерес до предмету, бажання здобувати нові знання і вміння. Мотивувати учнів при вивченні фінансової грамотності методом проєктів, можна використовуючи: проблемний підхід - створення ситуацій, які учні вважатимуть особисто важливими (наприклад, управління власними заощадженнями чи планування бюджету подорожі); індивідуальний вибір теми - надання учням можливості вибрати теми проєктів підвищує мотивацію та відповідальність; залучення до реальних кейсів учням буде цікавіше, якщо завдання відображатимуть реальні виклики, з якими стикаються люди.

б) розвиток емоційного інтелекту

Розвиток емоційного інтелекту при вивченні фінансової грамотності методом проєктів сприяє розвитку самосвідомості, здатності до емоційного регулювання, а також співпраці та комунікації в команді. Командна робота стимулює учнів працювати в групах для вирішення завдань, що розвиває вміння співпрацювати, вирішувати конфлікти та обмінюватися ідеями. Завдяки рефлексії організовуються обговорення емоцій та труднощів, з якими учні

стикалися під час роботи над проектом. Це допомагає їм усвідомити власний внесок і покращити міжособистісні взаємини.

В процесі роботи над проектами учні мають можливість приймати рішення в умовах невизначеності, враховувати емоційний аспект фінансових виборів та вчитися ефективно взаємодіяти з іншими, що позитивно впливає на формування їх емоційного інтелекту.

в) індивідуалізація навчання;

Індивідуалізація навчання є важливим аспектом сучасної освіти, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів та їх потреби в процесі засвоєння знань. У контексті вивчення фінансової грамотності метод проектів є ефективним інструментом для розвитку цієї компетенції, адже він дозволяє інтегрувати фінансові знання у реальні життєві ситуації та дає можливість кожному учневі проявити власні здібності та інтереси. Тут слід враховувати рівень знань і психологічні особливості учнів. Для когось проєкт може бути досить простим (наприклад, створення сімейного бюджету), тоді як інші можуть працювати над складними темами, такими як інвестиційні стратегії. Також необхідно підтримувати учнів, які можуть сумніватися у своїх здібностях, та надавайте позитивний зворотний зв'язок.

г) формування компетенцій;

Формування компетенцій у навчанні фінансової грамотності за допомогою методу проектів є ефективним способом, який дозволяє студентам отримати практичні навички та знання через самостійну діяльність. Метод проектів є інтерактивним підходом до навчання, що передбачає активну участь учнів у розв'язанні реальних проблем або виконанні конкретних завдань, пов'язаних із фінансовою сферою. У рамках цього методу учні мають можливість працювати над конкретними проектами, пов'язаними з бюджетуванням, заощадженнями, інвестиціями або аналізом економічних ситуацій. Цей підхід дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними вміннями та розвиває ключові компетентності, які є важливими для особистого розвитку та майбутнього успіху учнів у реальному житті: фінансова

компетентність, критичне мислення, комунікативні компетентності, тайм-менеджмент, інформаційні, соціальні та ін.

д) формування фінансової ідентичності;

Учні, працюючи над проєктами з фінансової грамотності, можуть почати усвідомлювати свою роль у фінансовому світі. Це створює основу для формування фінансової ідентичності — важливого аспекту для майбутнього успіху в особистому та професійному житті.

е) розвиток соціальних навичок;

Навчання за допомогою проєктної діяльності сприяє розвитку соціальних навичок, таких як комунікація, лідерство, співпраця, переговори, оскільки учні активно співпрацюють у групах, можуть разом розробляти фінансові стратегії або аналізувати економічні ситуації.

Проєкти вимагають від учнів взаємодії, що покращує їх здатність працювати в команді, слухати інших та висловлювати свої думки, що є важливими аспектами соціальних взаємодій.

є) психологічна підтримка

Психологічна підтримка в контексті навчання фінансової грамотності через проєкти полягає в створенні умов для розвитку у студентів позитивної мотивації, емоційної стійкості, самооцінки та впевненості в своїх силах. Це особливо важливо, оскільки фінансова грамотність може викликати тривогу та сумніви, особливо у студентів, які не мають попереднього досвіду з цією темою. Тому необхідно пояснювати, що помилки є частиною процесу навчання. Це допоможе зменшити страх перед невдачами, створювати сприятливу атмосферу, де кожен учень почуватиметься впевнено, пропонуючи свої ідеї.

ж) оцінювання

Психолого-педагогічний аспект оцінювання вивчення фінансової грамотності методом проєктів є важливим елементом навчального процесу, адже саме цей підхід дозволяє врахувати індивідуальні особливості учнів, їх мотивацію та рівень розвитку критичного мислення, що є необхідним для формування фінансової грамотності. Оцінювання, виконуване через проєктну

діяльність, має декілька ключових аспектів, які враховують психологічні та педагогічні принципи.

В методі проєктів важливим є як формувальне оцінювання так і сумативне. [21, 30] Перше, полягає в постійному моніторингу прогресу учнів, надаючи їм можливість покращувати результати до кінцевої оцінки. Такий підхід дає учням можливість адаптувати свою стратегію навчання, а педагогам — підтримувати учнів на різних етапах проєктної діяльності, враховуючи їхні психологічні потреби та рівень розвитку. Друге, оцінює проєкт не лише за результатом, а й за процесом (зусилля, командна робота, вміння знаходити рішення). Таким чином, оцінювання вивчення фінансової грамотності через проєкти має комплексний психолого-педагогічний характер, який враховує як особистісний розвиток учнів, так і соціальну взаємодію в колективі, критичне мислення, креативність, а також здатність до рефлексії та самооцінки.

3.2. Методичні рекомендації щодо використання проєктного навчання на уроках фінансової грамотності

Проєктне навчання є сучасним ефективним методом викладання, який сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, зокрема фінансової грамотності, розвитку критичного мислення, творчості та дозволяє учням набувати нових знань і навичок через роботу над реальними завданнями. Використання проєктного підходу у викладанні фінансової грамотності є особливо актуальним, оскільки це сприяє практичному засвоєнню фінансових знань та їх застосуванню в повсякденному житті [25].

Для того щоб допомогти педагогам організувати уроки фінансової грамотності, враховуючи різнопланові особливості учнів, актуальність фінансових знань, їх інтереси розглянемо методичні рекомендації, які можуть бути корисними для впровадження проєктного навчання на уроках фінансової грамотності:

1. Визначення цілей і завдань проєкту:

- ✓ спочатку визначте чіткі цілі проєкту, які стосуються розвитку фінансової грамотності. Наприклад, створення бюджету для родини або планування інвестицій;
- ✓ сформулюйте завдання, які дозволяють учням застосувати фінансові знання на практиці.

2. Вибір теми проєкту:

- ✓ теми проєктів повинні бути актуальними і відповідати віковим особливостям учнів. Це може бути планування особистих фінансів, дослідження фінансових інструментів, аналіз впливу економічних змін на сімейний бюджет тощо;
- ✓ враховуйте інтеграцію з іншими дисциплінами, наприклад, географією або економікою, для створення міждисциплінарних проєктів.

3. Формування груп та ролей:

- ✓ учнів можна розподілити на групи, де кожен має певну роль (наприклад, аналітик, фінансовий консультант, менеджер проєкту);
- ✓ це допоможе учням працювати в команді та розвивати навички співпраці, що є важливими для фінансової грамотності.

4. Планування проєкту:

- ✓ розробіть етапи роботи над проєктом: дослідження, планування, розробка, презентування;
- ✓ на кожному етапі учні мають оцінювати свої рішення з фінансової точки зору, застосовуючи знання про бюджети, витрати, заощадження тощо.

5. Пошук інформації та аналіз:

- ✓ навчіть учнів ефективно шукати інформацію: онлайн-ресурси, бібліотеки, консультації з фахівцями;

- ✓ оскільки проєкти можуть бути практичними, важливо навчити учнів аналізувати та оцінювати інформацію для прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

6. Використання інтерактивних методів:

- ✓ включіть в проєктні завдання використання фінансових калькуляторів, онлайн-симуляцій, планувальників бюджету;
- ✓ створюйте ситуації, близькі до реального життя, для того, щоб учні могли відчувати значення правильного фінансового планування.

7. Презентація результатів:

- ✓ кожна група повинна презентувати свій проєкт, пояснюючи вибір рішень і використані фінансові інструменти;
- ✓ презентація має включати теоретичні аспекти та практичні результати, наприклад, створений бюджет чи аналіз ринку.

8. Оцінювання та рефлексія:

- ✓ оцінюйте результати проєкту за різними критеріями: відповідність темі, креативність, обґрунтованість фінансових рішень, ефективність роботи в команді;
- ✓ після завершення проєкту проведіть рефлексію, обговоріть, що вдалося досягти, які труднощі виникли і як їх можна було б подолати.

Для зручності планування можна скористатися таблицею планування проєкту (Додаток В).

Окрім того, не слід забувати, що роль учителя у цьому процесі бути партнером, допомагати учням ставити запитання, знаходити ресурси та аналізувати отримані дані, підтримувати мотивацію та створювати середовище, сприятливе для навчання, враховуйте рівень підготовки учнів, підтримуйте самостійність. стимулюйте творчість. використовуйте сучасні технології [55].

В свою чергу учні мають навчитися ефективно співпрацювати у групі, дотримуватись дедлайнів і планувати свою роботу, відповідально підходити до аналізу фінансової інформації та формулювання висновків.

Відповідно рекомендацій реалізації проєктного навчання подамо план-конспект уроку, який був проведений у 9 класі закладу загальної середньої освіти «Холопичівський ліцей» Затурцівської сільської ради Володимирського району Волинської області.

ПРОЕКТ НА ТЕМУ:
«СТВОРЕННЯ БЮДЖЕТУ ДЛЯ ПОДОРОЖІ»

Мета проєкту:

Освітня: Навчити учнів планувати витрати на подорож з урахуванням доходів та економії.

Розвивальна: Розвивати вміння аналізувати інформацію, працювати з даними, використовувати таблиці й діаграми.

Виховна: Формувати відповідальне ставлення до фінансів та раціонального використання ресурсів.

Обладнання: планшети, телефони, роздаткові матеріали з теми.

Інструменти для роботи:

Інтернет-ресурси: для пошуку інформації (офіційні сайти, статистика).

Мультимедіа: створення презентацій, інфографіки.

Таблиці та калькулятори: для розрахунків.

Сервіси для командної роботи: Google Workspace

Очікувані результати.

Учні навчаться:

- створювати бюджет для конкретної мети (подорожі);
- аналізувати витрати та оптимізувати їх;
- розвивати навички роботи в команді;
- презентувати детальний план подорожі з бюджетом;
- застосовувати отримані знання для управління фінансами у реальному житті

Етапи :

I. Вступна частина

1. Мотивація:

Учитель запитує учнів:

1. Що потрібно враховувати під час планування подорожі?

Учні висловлюють думки, наприклад:

- Маршрут подорожі;
- Транспорт і витрати на нього;
- Проживання;
- Харчування;
- Додаткові витрати (сувеніри, розваги тощо);
- Можливі ризики або форс-мажори.

2. Чому важливо вести бюджет?

Учні обговорюють, наприклад:

- Щоб не витратити більше, ніж планувалося;
- Щоб уникнути боргів;
- Для розумного використання грошей;
- Для планування подальших витрат і заощаджень.

Учитель зазначає, що для успішного планування подорожі важливо враховувати як географічні аспекти (відстань, погода, маршрути), так і фінансову складову (бюджет, пріоритети витрат). Це дозволяє учням зрозуміти, як фінансова грамотність інтегрується в повсякденне життя.

2. Оголошення теми та мети уроку.

II. Основна частина

1. Формування груп та завдання.

Клас поділяється на команди (5–6 осіб), щоб забезпечити ефективну співпрацю та розподіл обов'язків. Кожна команда отримує завдання спланувати подорож за наступними параметрами:

➤ **Місце подорожі:** команди обирають пункт призначення самостійно або зі списку, запропонованого вчителем. У списку можуть бути як українські, так і закордонні напрямки.

➤ **Тривалість подорожі:** від 3 до 5 днів, залежно від обраного маршруту та бюджету.

➤ **Фіксований бюджет:** наприклад, 10 000 грн на всю подорож. Усі витрати мають бути ретельно сплановані в межах цієї суми.

2. Робота над проєктом

➤ **Розподіл ролей у команді.** У кожній команді учасники обирають або отримують ролі (наприклад, фінансовий менеджер, логіст, дослідник, дизайнер презентації), що сприяє розвитку відповідальності та командної роботи.

➤ **Дослідження.** Кожна команда проводить дослідження щодо обраного місця: вартість транспорту, проживання, харчування, екскурсій та інших можливих витрат.

➤ **Фінансовий план.** На основі зібраної інформації команда створює детальний фінансовий план, включаючи основні витрати та резервний фонд.

➤ **Розробка маршруту.** Команди складають детальний маршрут подорожі, враховуючи час прибуття, пересування між локаціями, час для екскурсій, відпочинку та розваг.

Команди працюють із планшетами, телефонами або роздатковими матеріалами для того, щоб:

- розрахувати витрати (проїзд, проживання, харчування, розваги та ін.);

- створити план витрат у формі таблиці чи діаграми;
- запропонувати ідеї для зниження витрат.

3. *Інструменти для роботи:*

1. Калькулятор, Excel або Google-Таблиці.
2. Онлайн-ресурси (для пошуку цін на квитки, готелі, екскурсії).
3. Зразок таблиці послідовності виконання проєкту, яка включає основні етапи створення бюджету для подорожі та допоможе структурувати роботу над проєктом (Додаток Д)

III. Презентація проєктів

Мета презентації: підсумувати роботу кожної команди, продемонструвати результати планування подорожі, обґрунтувати вибір маршруту та фінансових рішень, а також отримати зворотний зв'язок від однокласників і вчителя.

Формат презентації. Команди можуть обирати один із запропонованих форматів для представлення своєї роботи:

- Слайд-презентація (PowerPoint, Canva, та ін.).
- Плакат або карта маршруту з ключовими позначками.
- Відеопрезентація (наприклад, симуляція подорожі або ролик про підготовку).
- Усна доповідь із роздатковими матеріалами (брошура з маршрутом та бюджетом).

Основні елементи презентації.

1. Вступ:

- Назва подорожі або девіз команди.
- Короткий опис обраного місця подорожі.

2. Обґрунтування вибору:

- Чому саме це місце було обране?

- ✚ Які його особливості (культура, природа, історичні пам'ятки, розваги)?

3. Маршрут подорожі.

- ✚ Детальний розклад на кожен день: транспорт, проживання, екскурсії, вільний час.
- ✚ Карта або схема з основними локаціями подорожі.

4. Фінансовий план

- ✚ Загальний бюджет.
- ✚ Розподіл витрат: транспорт, житло, харчування, квитки на екскурсії, резерв.
- ✚ Обґрунтування фінансових рішень, економія або вигідні пропозиції (акції, знижки тощо).

5. Ризики та способи їх уникнення:

- ✚ Можливі проблеми (затримка транспорту, погодні умови, перевищення бюджету).
- ✚ Як команда планує впоратися з такими ситуаціями?

6. Додаткові ідеї:

- ✚ Сувеніри, які можна привезти.
- ✚ Корисні поради для подорожі в обраний регіон.

7. Висновок:

- ✚ Що учасники команди дізналися під час виконання проекту?
- ✚ Чого навчилися (наприклад, планування бюджету, командна робота)?

Креативність. Заохочується використання цікавих візуальних ефектів (фото, відео, анімації), костюмів, інтерактивних елементів (наприклад, міні-вікторина для глядачів) або реальних прикладів (роздруковані квитки, меню, фото місць).

IV. Рефлексія та підсумки

1. Зворотний зв'язок. Після кожної презентації глядачі (учні та вчитель) можуть ставити запитання, висловлювати думки та пропонувати ідеї. Це

допоможе учням отримати корисний досвід і покращити свої навички в майбутньому.

2. Підсумок.

Учитель проводить оцінювання роботи учнів над проектом та наголошує на важливості планування фінансів у реальному житті.

Критерії оцінювання.

1. Чіткість і повнота маршруту.
2. Реалістичність і продуманість фінансового плану.
3. Креативність у представленні матеріалів.
4. Вміння працювати в команді (рівний розподіл ролей і участі).
5. Знання про обраний регіон (факти, цікаві деталі).

Матеріали для підготовки:

- Зразки бюджетів.
- Інтернет-ресурси для пошуку цін.
- Шаблони Google-таблиць для створення бюджету (Додаток Е.)

Даний проект можна адаптувати під будь-який рівень учнів, додаючи більше складних елементів (наприклад, податки, страхування, валютні курси).

Після проведеного уроку, можна зробити висновок про те, що проектна технологія працює та приносить результат, а також є потужним інструментом для розвитку фінансової грамотності учнів.

Використання методу проектів на уроках сприяє не лише засвоєнню теоретичного матеріалу, а й формуванню практичних навичок, які необхідні для успішного життя в сучасному суспільстві. Учитель, який впроваджує цей метод, стає партнером і наставником, допомагаючи учням розвивати компетентності 21-го століття.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження на тему «Метод проєктів при вивченні фінансової грамотності у закладах загальної середньої освіти» було досягнуто основної мети — обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо використання методу проєктів для формування фінансової грамотності в учнів.

На основі дослідження було сформульовано наступні висновки та узагальнення:

1. Фінансова грамотність є невід'ємною складовою підготовки учнів до успішного життя в сучасному суспільстві. Вона сприяє розвитку критичного мислення, навичок планування, відповідального ставлення до особистих фінансів та усвідомлення економічних процесів. Викладання фінансової грамотності вимагає інтеграції інноваційних підходів, серед яких метод проєктів займає провідне місце.

2. Застосування методу проєктів у процесі вивчення фінансової грамотності дозволяє створювати умови для активного навчання через практичну діяльність. Він сприяє формуванню таких компетентностей, як уміння працювати в команді, приймати рішення, аналізувати інформацію, а також застосовувати отримані знання на практиці. Учні демонструють вищий рівень залученості до навчального процесу, покращення засвоєння знань і розвиток самостійності. Особливістю цього методу є його орієнтація на вирішення реальних проблем, що робить його ідеальним для навчання фінансової грамотності.

3. Метод проєктів забезпечує міждисциплінарний підхід, інтегруючи знання з математики, економіки, географії та інших предметів. У ході дослідження були розроблені рекомендації щодо впровадження проєктів, пов'язаних із складанням сімейного бюджету, фінансовим плануванням, організацією міні-бізнесу, аналізом фінансових ризиків тощо.

4. Розробка та впровадження навчальних проєктів у ЗЗСО доводять ефективність методу у формуванні фінансової грамотності. Учні, які беруть

участь у проєктній діяльності, продемонструють більш високий рівень мотивації, кращі результати в розв'язанні фінансових задач, а також вищу здатність до самостійного прийняття рішень. Ефективність методу проєктів залежить від ряду умов:

- чітке визначення цілей та завдань проєкту;
- наявність доступних ресурсів (інформаційних, технічних, матеріальних);
- залучення учнів до планування та реалізації проєкту;
- адаптація змісту завдань до вікових особливостей учнів;
- підтримка та консультаційний супровід вчителя.

5. Для успішної реалізації методу проєктів у навчанні фінансової грамотності необхідно забезпечити:

- підготовку вчителів до використання методу проєктів через тренінги та методичні семінари;
- створення навчально-методичних матеріалів, адаптованих до потреб учнів різного віку;
- залучення партнерів із бізнесу та громадських організацій для надання консультацій та реальних прикладів із фінансової сфери;
- використання цифрових інструментів для презентації проєктів та спільної роботи учнів.

Таким чином, метод проєктів є не лише інноваційним й практично орієнтованим підходом, але і ефективним інструментом для формування фінансової грамотності, що дозволяє забезпечити глибше засвоєння знань і сприяє розвитку ключових компетентностей 21-го століття. Це проявляється у здатності учнів розв'язувати практичні завдання, пов'язані з управлінням особистими фінансовими ресурсами, та приймати об'ґрунтовані фінансові рішення. Впровадження цього методу в навчальний процес сприятиме підготовці учнів до життя в умовах сучасної економіки, підвищить їхню конкурентоспроможність та фінансову відповідальність. Метод проєктів у цьому контексті виступає ефективним інструментом для досягнення освітніх цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барадія Н. Г. Компетентнісний підхід у процесі вивчення фінансової грамотності в гімназії та ліцеї. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 3. С. 49–52.
2. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів. Початкова школа. 2003. № 7. С. 59–62.
3. Биков В. Ю., Лапінський В. В. Проектні технології в освітньому процесі: теоретичні основи та практика. *Педагогічна преса*. Київ. 2010. 320 с.
4. Беспалько В. П. Сучасні освітні технології: метод проектів у навчанні / В. П. Беспалько. – Київ: Знання, 2020. – 224 с.
5. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 5. С. 6–8.
6. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання. *Початкова школа*. 2013. № 10. С. 1–4.
7. Бонд Р., Куценко О., Лозинська Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – Київ, Грудень 2010. – 42 с.
8. Бондар С. П., Момот Л. Л., Липова Л. А., Головка М. І. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті. Рівне: Тетіс, 2003. 200 с.
9. Василенко В. О. Фінансова грамотність як складова сучасної освіти: стан, проблеми та перспективи. *Освітній простір України*. 2019. № 16. С. 60–67.
10. Войний О. Зміст проектної діяльності учнів. Трудова підготовка в закладах освіти. 2007. № 4. С. 7–9.
11. Вороненко Т. І. Використання методу проектів у закладах загальної середньої освіти. *Освітній простір України*. 2021. № 3. С. 29–36.
12. Вороненко Т. І. Метод проектів у контексті компетентнісного підходу. Науковий вісник. Серія: Педагогіка. 2022. № 6. С. 15–22.

13. Генкал С. Є. Дидактичні можливості індивідуальних освітніх проєктів учнів профільних класів. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2005. № 14. С. 15–17.
14. Генкал С. Є. Індивідуальні освітні проєкти як засіб реалізації пізнавальних потреб учнів профільних класів. Педагогічні науки: Зб. наук. пр. Суми: ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. Ч. II. С. 200–206.
15. Генкал С. Є. Самореалізація та самовизначення учнів профільних класів на основі індивідуальних освітніх проєктів. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця: Вінницький пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2004. № 11. С. 94–97.
16. Гончар Л. В., Гарна С. О., Мартиненко А. О. Фінансова грамотність населення України як фактор успішного розвитку держави. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1-2. С. 182–186. URL: <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/28/28>.
17. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
18. Державний стандарт базової середньої освіти. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 19.08.2024).
19. Дослідження рівня фінансової грамотності українців. URL: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist#doslidgennya>. (дата звернення: 9.12.23).
20. Дятко Г., Яремко О. Основи проєктної діяльності навчально-виховного процесу у початковій школі. Дрогобич, 2009. 30 с.
21. Електронні версії посібників курсу «Фінансова грамотність». Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/> (дата звернення: 9.02.24).
22. Забуга Н. Курс «Фінансова грамотність» у системі загальної середньої освіти: практичні питання впровадження. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

- http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_zabuha.pdf (дата звернення: 10.03.2024).
23. Закон України «Про освіту». 2017. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.07.2024).
24. Запрудський М. І. Проектна діяльність як засіб розвитку творчих здібностей учнів/ *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2019. № 4. С. 23–29.
25. Запрудський М. І. Використання методу проектів для формування ключових компетентностей учнів у загальноосвітніх закладах. *Освітній простір*. 2020. № 6. С. 15–22.
26. Кізима, Т. О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії [Текст]. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль, 2012. № 2. С. 64–71.
27. Коберник О. М. Проективна педагогіка і національна школа. *Шлях освіти*. 2006. № 7. С. 7–9.
28. Колісник О. В. Інтеграція фінансової грамотності у навчальний процес: досвід і перспективи. *Географія та економіка в рідній школі*. 2021. № 6. С. 34–39.
29. Концепція Нової української школи <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
30. Лисенкова, Т. В. Метод проектів у навчанні: теоретичні основи та практичні аспекти. Київ: Освіта, 2019. 240 с.
31. Лисенкова Т. В. Використання методу проектів у розвитку критичного мислення учнів. *Нові технології навчання*. 2021. № 3. С. 33–41.
32. Матяш І. В., Симоненко В. Д. Проектна діяльність молодших школярів: кн. для учителя нач. кл. М.: Вентана-Граф, 2002. 112 с.
33. Метод проектів (Антологія педагогічної думки). Початкова освіта. 2008. № 4 (Вкладка).

34. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати / за ред. І. Г. Єрмакова. К., 2003. 500 с.
35. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб./Т. О. Кізима, В.В. Письменний, С. Л. Коваль, Н. І. Карпишин та ін.; за ред. д.е.н., професора Кізими Т. О. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. 200 с.
36. Міністерство освіти і науки України. Навчальні проекти з фінансової грамотності: методичні рекомендації. 2023. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.08.2024).
37. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Панченко С. Ю.) URL: <https://is.gd/J4fic4> (дата звернення: 19.07.2024).
38. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Кузнецова А. Я., Довгань А. Л, Часнікова О. В., Шніцер О. П., Тригуб О. В., Гірченко Т. Д., Шабанова О. В., Харченко А. М., Нагайчук Н. Г.). URL: https://drive.google.com/file/d/1mRCE7T2I-RyV9JmGBIWLv_5fnApgaOU/view (дата звернення: 10.05.2024).
39. Модельна навчальна програма «Підприємництво та фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Беспалко І. В., Войтицька Л. В., Тригуб О. В., Ролік В. А.) URL: https://drive.google.com/file/d/18qag0WNuquRUw2h71-E30Xcw_x0LUJ9K/view (дата звернення: 19.07.2024).
40. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П., Кузьмінська О. Г. Проектна діяльність як засіб формування ІКТ-компетентності учнів. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2014. № 3 (51). С. 52–59.
41. Навчальні платформи «Проектний підхід у шкільній освіті». URL: <https://ed-era.com> (дата звернення: 08.10.2024).
42. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy> (дата звернення: 19.07.2024).

43. Національна стратегія фінансової грамотності до 2030 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/07/5/716258/index.amp>.
44. Національний банк України. Фінансова грамотність: посібник для вчителів. 2022. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 05.09.2024).
45. НБУ затвердив Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року. URL: <https://finclub.net/news/nbu-zatverdyyv-natsionalnu-stratehiu-rozvytku-finansovoi-hramotnosti-do-2030-roku.html>(дата звернення: 3.03.2024).
46. Освітні технології: навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за ред. О. М. Пехоти. Київ: Вид-во А.С.К., 2003. 255 с.
47. Петренко І. В. Методика організації проєктної діяльності у школі. Вісник педагогічних наук. 2021. № 32. С. 83–91.
48. Робінсон К., Ароніка Л. Школа майбутнього. ЛІТОПИС, 2016. 258 с.
49. Савченко О. Я. Методичні аспекти впровадження методу проєктів у середній школі. Педагогічний вісник. 2019. № 5. С. 21–27.
50. Сисоєва С. Особистісно зорієнтовані технології: метод проєктів. Підручник для директора. К.: Плеяди, 2005. № 9–10. С. 25–28.
51. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. Регіональна економіка. 2013. №2(68). С. 34-42.
52. Сорока О. С. Формування економічної грамотності учнів середніх шкіл у процесі навчальних проєктів: дис. ... канд. пед. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 210 с.
53. Стратегія фінансової грамотності. Національний банк України. URL: <https://is.gd/Vnjc1p> (дата звернення: 29.02.2024).
54. Тадеуш О. М. Метод проєктів як форма продуктивного навчання студентів. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2017. № 5. С. 45–50.
55. Таран З. Трансформація ролі педагога в управлінні творчими та практико-орієнтованими проєктами. Відкритий урок. 2004. № 5/6. С. 18–20.

56. Фінансова «подушка безпеки» – як створити та якою вона має бути? URL: <https://is.gd/4VJocI> (дата звернення: 1.03.2024).
57. Фінансова грамотність для початківців: 11 унікальних порад, які вас шокують! URL: <https://www.grivnya.in.ua/finansova-gramotnist/finansovagramotnist-dlya-pochatkivciv/> (дата звернення: 8.12.2023).
58. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Вид. 2-ге, випр. і доп. К. 2013. 311 с.
59. Фінансова грамотність: основи, опис та навчання. URL: <https://is.gd/hWI4dk> (дата звернення: 10.03.2024).
60. Фінансова свобода: вершина фінансового успіху. URL: <https://medium.com/@olehivivskyi/financial-freedom-4693b7100d23>.
61. Що означає спочатку заплатити собі? URL: <https://www.cointocoin.com.ua/post/spochatku-zaplaty-sobi>.
62. Що таке сімейний бюджет та як скласти його правильно. URL: <https://spe.org.ua/blog/groshi/simeinyi-biudzhet/>.(дата звернення: 10.03.2024).
63. 5 речей, які роблять успішні люди, щоб досягти фінансової свободи. URL: <https://www.unian.ua/curiosities/yak-dosyagti-finansovoji-svobodi-5-poradvid-uspishnih-lyudey-12747906.html> (дата звернення: 10.02.2024).
64. Boss S., Krauss J. Reinventing Project-Based Learning: Your Field Guide to Real-World Projects in the Digital Age. Washington: ISTE, 2007. 222 p.
65. Dewey, J. Experience and Education. – New York: Kappa Delta Pi, 1938. – 91 p.
66. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). The Future of Education and Skills: Education 2030 – Conceptual Learning Framework. Paris: OECD Publishing, 2018. 50 p.
67. Thomas J. W. A Review of Research on Project-Based Learning. San Rafael: Autodesk Foundation, 2000. 43 p.

ДОДАТКИ